

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO

TEISĖS FAKULTETAS

KRIMINOLOGIJOS KATEDRA

ARŪNAS KAVECKAS

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO

VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO FAKULTETAS

TEISĖS IR POLICIJOS VEIKLOS MAGISTRANTŪROS

NEAKIVAIZDINIŲ STUDIJŲ

POLmn7-04gr.

TEMA

**PREKYBOS ŽMONĖMIS KRIMINOLOGINĖ
CHARAKTERISTIKA**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas – lekt. B. Palavinskienė

Konsultantas - dr. A.Paukštė

Vilnius, 2008

TURINYS

<u>IVADAS</u>	3
<u>1. PREKYBOS ŽMONĖMIS NUSIKALTIMO TEORINIAI ASPEKTAI</u>	6
<u>1.1. Prekybos žmonėmis nusikaltimo samprata bei mastas</u>	6
<u>1.2. Prekybos žmonėmis nusikaltimo vystymosi istorija pasaulyje bei Lietuvoje</u>	11
<u>2. PREKYBOS ŽMONĖMIS NUSIKALTIMO STRUKTŪRA</u>	17
<u>2.1. Prekybos žmonėmis nusikaltimo dalyviai ir procesas</u>	17
<u>2.2. Prekybos žmonėmis nusikaltimo schemų analizė</u>	21
<u>3. PREKYBOS ŽMONĖMIS ANALIZĖ IR PROGNOZAVIMAS</u>	25
<u>3.1. Prekybos žmonėmis veiksmų 1999-2007 metų koreliacinė analizė</u>	25
<u>3.2. Prekybos žmonėmis nusikaltimo prognozavimas/paplitimas 2008-2012 metais</u>	30
<u>3.3. Prekybos žmonėmis apklausos tyrimo rezultatų analizė</u>	32
<u>IŠVADOS</u>	42
<u>LITERATŪROS SĄRAŠAS</u>	45
<u>ANOTACIJA</u>	49
<u>SANTRAUKA</u>	50
<u>PRIEDAS</u>	52

IVADAS

Temos aktualumas ir pasirinkimo motyvai. Prekyba žmonėmis šiuo metu yra laikoma vienu pagrindiniu organizuoto nusikalstamo pasaulio šaltinių. JAV valstybės departamento duomenimis, per metus pasaulyje seksualinio ir kitokio išnaudojimo tikslais į užsienį išgabenama daugybė žmonių, daugiausia iš jų moterų ir vaikų, pelnas iš šio nusikalstamo verslo skaičiuojamas bilijonais JAV dolerių.

Europos duomenimis, vien į Vakarų Europą kasmet parduodama tūkstančiai moterų ir vaikų, daugiausia iš Rytų ir Centrinės Europos šalių. Europos Sąjungos nevyriausybinių organizacijų teigimu šie skaičiai kelis kartus didesni. Augant prekybos žmonėmis mastams, požiūris į šį reiškinį pasaulyje keičiasi. Vis daugiau valstybių susirūpina tokių aukų apsauga, ypač jei šios sutinka duoti parodymus prekiautojams žmonėmis iškeltose baudžiamosiose bylose.

Tačiau, nežiūrint problemos aktualumo, gilesnių tyrimų prekybos žmonėmis tema yra labai nedaug. Nors yra žinoma, kad jau dvidešimto amžiaus paskutiniame dešimtmetyje šis kriminalinis verslas jau buvo plėtojamas visu pagreičiu.

Darbo objektas – prekyba žmonėmis, kaip kriminalinis mechanizmas, susidedantis iš daugybės dalių: nusikaltimo dalyviai (gali būti nusikalstamos grupuotės), aukų verbavimo, pervežimo bei pardavimo užsienyje schemas.

Darbo hipotezės:

1. Prekybos žmonėmis nusikaltimo augimą įtakoja šalies ekonominiai veiksniai.
2. Migracijos proceso suintensyvėjimas, įstojus Lietuvai į Europos Sąjungą bei atidarius sienas, daro tiesioginę įtaką prekybos žmonėmis mastams.

Darbo tikslas. Magistrinio darbo tikslas yra išanalizuoti prekybos žmonėmis kriminalinį mechanizmą, pradedant nuo nusikaltimo istorinio vystymosi, proceso organizavimo stadijos įvertinimo, prekybos žmonėmis nusikaltimo sudedamųjų dalių – nusikaltimo dalyvių – identifikavimo, prekybos žmonėmis nusikaltimo schemų analizės, veiksnių įtakančių nusikaltimą nustatymo, nusikaltimo paplitimo prognozės 2008-2012 metams, baigiant specialistų, dirbančių prekybos žmonėmis prevencijos srityje, nuomonės tyrimu bei gautų rezultatų įvertinimu.

Darbo uždaviniai:

1. Apibūdinti prekybos žmonėmis nusikaltimo sampratą bei pateikti nusikaltimo mechanizmo vystymosi istoriją pasaulyje bei Lietuvoje;
2. Išanalizuoti nusikaltimo struktūrą bei patį procesą;
3. Išanalizuoti prekybos žmonėmis nusikaltimų schemas, jų sudarymo bei įgyvendinimo ypatumus;
4. Atlikus prekybos žmonėmis veiksmų 1999-2007 metų analizę bei remiantis gautais rezultatais prognozuoti nusikaltimo paplitimą 2008-2012 metams;
5. Atlikti gautų rezultatų, apklausius prekybos žmonėmis prevencijos specialistus, analizę.

Darbo metodai. Pagrindinis šio darbo metodas yra analizė, greta pasitelkiamas įvertinamasis metodas – įvertinant pagrindines nusikaltimo atsiradimo priežastis; lyginamasis – gretinant ir išvedant priklausomybes tarp Lietuvos bei pasaulio šalių prekybos žmonėmis nusikaltimo ypatumų; tipologinis – klasifikuojant prekybos žmonėmis nusikaltimo rūšis pagal įvairius požymius; indukcinis – įvertinant atskiras nusikaltimo mechanizmo sudedamąsias dalis ir sujungiant jas į vieną visumą – schemą; koreliacinė analizė – įvertinant ryšio stiprumą tarp prekybos žmonėmis nusikaltimą įtakojančių veiksnių; aprašomasis – aprašant nusikaltimo vystymosi istoriją pasaulyje bei Lietuvoje; anketa – atliekant prekybos žmonėmis prevencijos specialistų apklausą.

Literatūros apžvalga. Svarbiausi literatūros šaltiniai, kurie panaudoti darbe yra užsienio bei lietuviška literatūra: Sipavičienės A., Gaidžio V., Marcinkevičienės D., Praspaliauskienės R. vadovėliai bei knygos. Taip pat buvo naudojamos šia tema konferencijų pranešimų medžiaga. Aprašant Lietuvos bei užsienio teisinę terpę, buvo remtasi įvairiais teisės aktais reglamentuojančiais nagrinėjamą problemą. Statistiniai duomenys buvo gauti iš Statistikos departamento bei interaktyvių puslapių. Taip pat buvo remtasi atliekamais ikiteisminiais tyrimais dėl prekybos žmonėmis.

Darbo struktūra. Magistro darbo struktūra yra standartiška, darbą sudaro teorinė ir praktinė dalys, įvadas, išvados, literatūros sąrašas bei priedai. Darbo teorinėje dalyje naudojantis įvairiais teisės aktais yra lyginamos prekybos žmonėmis nusikaltimo sampratos Lietuvoje bei pasaulyje, taip pat yra apžvelgta nusikaltimo vystymosi pasaulyje istorija.

Praktinėje darbo dalyje yra pateikti keli atliekami ikiteisminiai tyrimai bei išanalizuotos nusikaltimo schemas, kurios yra pavaizduotos paveiksluose. Taip pat yra atlikta prekybos žmonėmis veiksmų 1999-2007 metų analizė bei nustatytas ryšys tarp ekonominių veiksnių bei

nusikaltimo. Remiantis gautais rezultatai yra atlikta prognozė 2008-2012 metams bei pateiktas numatomas prekybos žmonių paplitimo grafikas. Atlikus specialistų dirbančių nagrinėjamoje srityje apklausą buvo gauti bei išanalizuoti anketų rezultatai.

1. PREKYBOS ŽMONĖMIS NUSIKALTIMO TEORINIAI ASPEKTAI

1.1. Prekybos žmonėmis nusikaltimo samprata bei mastas

Nagrinėjant prekybos žmonėmis (angliškas atitikmuo „trafficking in human beings“) nusikaltimo sampratą yra svarbu nustatyti prekybos žmonėmis nusikaltimo apibrėžimą, kurių šiuo metu yra daug ir įvairūs autoriai, valstybės bei organizacijos apibrėžia šį nusikaltimą pakankamai skirtingai. Vieni autoriai šį reiškinį apibrėžia plačiau, kiti siauriau, o jo traktavimas dažniausiai priklauso nuo to, kokiam tikslui ir esant kokiam kontekstui kalbama apie prekybą žmonėmis.

Lietuvoje prekyba žmonėmis sąvoka vartojama palyginus neseniai, todėl kartais ši sąvoka gali būti suprantama gana siaurai. Dažniausiai šis nusikaltimas yra siejamas tik su atviru smurtu ir prievarta, pavyzdžiui, moterų grobimu, prievartiniu pervežimu per sieną bei pardavimu. Kaip ir kiekviena valstybė Lietuva savo teisinėje bazėje turi specialų prekybos žmonėmis apibrėžimą. 2003 metais įsigaliojus Lietuvos Respublikos Baudžiamajam Kodeksui (toliau LR BK) 147 straipsnyje prekybą žmonėmis apibrėžia kaip „*asmens pardavimą, pirkimą ar kitokį perleidimą ar išigijimą, turint tikslą gauti turtinės ar kitokios asmeninės naudos*“.¹

Su prekyba žmonėmis yra susiję šie LR BK straipsniai: 146, 147, 151, 162, 307, 308, 309. Lietuvos įstatymas akcentuoja keturias prekybos žmonėmis formas:

1. Prostitucija;
2. Pornografija;
3. Prievartinis darbas;
4. Prekyba organais.

Ypatingai aktuali problema yra prekyba žmonėmis prostitucijos tikslais. Ši nusikaltimo forma dešimties metų periode labai paplito Lietuvoje ir tapo viena iš pagrindinių nusikalstamo pasaulio pajamų šaltinių. Nusikalstamo pasaulio asmenys ar jų grupės aktyviai gabena Lietuvos moteris bei nepilnamečius į užsienio šalis, ypač Europos šalis, bei šalies viduje, įtraukia juos į prostituciją ir kitaip išnaudoja siekiant gauti pelną.

Tarptautinė praktika rodo, kad dažniausiai Lietuvoje bei kitose Baltijos šalyse prievarta prekybos žmonėmis atvejais įgauna subtilesnes ir labiau užslėptas formas. Kadangi jas būna sunku atpažinti bei įrodyti, kyla keblumų pripažįstant kai kurias situacijas kaip prekybą žmonėmis.

¹ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, įsigaliojęs 2000 metų rugsėjo 26 d. LR įstatymu, Nr. VIII-1968.

Taigi, analizuojant šio nusikaltimo termino reikšmę, reikėtų išnagrinėti oficialius apibrėžimus, kurie taikomi prekybos žmonėmis reiškiniui. Labiausiai paplitęs yra Jungtinių Tautų Organizacijos (JTO) 2000 metų specialiaame Protokole dėl prekybos žmonėmis, ypač moterimis ir vaikais, prevencijos, sustabdymo bei baudimo už vertimąsi ja. Jį pripažįsta daugelis šalių visame pasaulyje bei juo remiasi įvairių valstybių oficialūs dokumentai.

2000 metų gruodžio mėnesio specialiojo JTO komiteto priimtas Protokolas papildo JTO konvenciją prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą. Prekyba žmonėmis apibrėžiama minėto protokolo 3 straipsnyje:

a) Prekyba žmonėmis reiškia asmenų verbavimą, pervežimą, perdavimą, slėpimą ar priėmimą naudojant gąsdinimus, jėgą ar kitas prievartos formas, apgaulę, sukčiavimą, piktnaudžiavimą valdžia ar pasinaudojant kito asmens pažeidžiamumu arba duodant ar gaunant mokestį ar kitokią naudą siekiant gauti sutikimą asmens, kurio įtakoje yra kitas asmuo, pastarojo išnaudojimo tikslais. Išnaudojimas apima prostituciją ar kitoki seksualinį išnaudojimą, prievartinį darbą ar paslaugas, vergiją ar į vergiją panašią veiklą, arba organų pašalinimą.

b) Į prekybos žmonėmis aukos sutikimą būti laikomai išnaudojimo situacijoje, apibrėžtoje paragrafe (a), neatsižvelgiama, jei jis buvo išgautas naudojant paragrafe (a) išvardytas prievartos, apgaulės ar kontrolės priemones.

c) Vaiko verbavimas, pervežimas, perdavimas, slėpimas ar priėmimas išnaudojimo tikslais, laikomas prekyba žmonėmis, net jei nebuvo panaudotos išvardytos priemonės.

d) vaikais laikomi asmenys iki 18 metų.²

Analizuojant apibrėžimą iš JTO Protokolo, galima išskirti keturias prekybos žmonėmis formas:

1. Prostitucija ar kitoks seksualinis išnaudojimas;
2. Prievartinis darbas ar paslaugos;
3. Vergija ar į vergiją panaši veikla;
4. Organų pašalinimas.

Taip pat galima išskirti tris pagrindinius elementus, kurie sudaro prekybos žmonėmis esmę:

1. Veiksmai (asmenų verbavimas, pervežimas, perdavimas, slėpimas ar priėmimas);

² Protocol to prevent, suppress and punish trafficking in persons, especially women and children, supplementing the United Nations convention against transnational organized crime, 4 December 2000 // www.uncjin.org:80/Documents/documents.html ; prisijungimo laikas: 2008-09-21.

2. Priemonės (gąsdinimai, jėga ar kitos prievartos formos, apgaulė, sukčiavimas, piktnaudžiavimas valdžia ar pasinaudojimas kito asmens pažeidžiamumu, mokesčio ar kitokios naudos davimas bei gavimas);
3. Tikslai (kontroliuojamo asmens išnaudojimas).

Taigi, iš pateikto prekybos žmonėmis JTO apibrėžimo, yra aiškiai matyti keli svarbūs aspektai. Prekybos žmonėmis apibrėžimo paragrafe (b) ir (c) yra minima apie aukos sutikimą. Aukos sutikimas nepaverčia išnaudojimo teisėtu, jeigu šis sutikimas būti išnaudojamam yra išgautas prievarta, apgaule, naudojantis pažeidžiamumu ar kitomis panašiomis priemonėmis. Taip pat aukos sutikimas būti išnaudojamam nelaikomas reikšmingu, jeigu jį davusi auka yra vaikas, net jei nebuvo panaudota prievarta ar apgaulė.

Riba tarp savanoriškos ir priverstinės prostitucijos yra labai slidi ir sunkiai nustatoma, kadangi į prostituciją neretai yra įtraukiami ekonomiškai, psichologiškai ir emociškai pažeidžiami žmonės, kuriais lengva manipuliuoti bei yra nesunku įtikinti, kad tai jų pačių pasirinkimas ir nieko geresnio jie savo situacijoje pasirinkti negali.

Susidūrus su prekyba žmonėmis prostitucijos tikslais, paaiškėja, kad šie reiškiniai tarpusavyje gali būti glaudžiai susiję.³ Dažnai nusikalstamos grupuotės ar pavieniai asmenys užsiima ir prekyba žmonėmis, ir prostitucijos organizavimu.

Prekybos žmonėmis mastas

Kaip viena iš svarbiausių Europos problemų pastaruoju metu yra įvardinama prekyba žmonėmis. Prekybos žmonėmis aukų skaičius kasmet didėja. Daugiausia žmonių (43 proc.) parduodama seksualinio išnaudojimo tikslais, tačiau nemažai aukų yra naudojama kaip nemokama arba nelegali darbo jėga žemės ūkyje, pramonės įmonėse ar namų ūkyje (32 proc.). Apytikriais Tarptautinės darbo organizacijos (TDO) duomenimis yra per 2,45 mln. tokių žmonių, daugiausia moterų ir vaikų.⁴

Jungtinių Tautų duomenimis, kasmet visame pasaulyje parduodama daugiau nei 4 milijonai žmonių, ir tai nusikalstamo pasaulio sindikatams duoda iki 7 milijardų JAV dolerių neteisėto pelno. Dažniausiai prekybos žmonėmis problema siejama su organizuota nelegalia migracija iš neturtingų ir politiškai nestabilių šalių į turtingesnes ir stabilesnes šalis. Interpolo duomenimis, nuo 400 iki 500 tūkst. nelegalių migrantų kasmet patenka į Europos Sąjungos šalis.⁵

³ Tarptautinė migracijos organizacija. Prekyba žmonėmis: policijos pareigūno konspektas. Vilnius: Tarptautinė migracijos organizacija, 2006. P.7.

⁴ Lietuvos žmogaus teisės centras. Prekyba žmonėmis: prevencija, aukų apsauga, problemos sprendimo būdai. 2006 // http://www.etib.lt/site_files/aktualijos%20ir%20naujienuos%20prekzmon%20-brosiura.doc ; prisijungimo laikas: 2008-09-21.

Ypatingai didelį mastą pasaulyje įgavo moterų verbavimas ir jų pardavimas dirbti prostitutėmis į užsienį. Ši vergovės forma buvo ir yra pasaulinio masto problema, kuria susirūpino daugelis pasaulio šalių. Europos saugumo ir bendradarbiavimo tarybos duomenimis, nuo 1997 m. iki 2000 m. iš buvusios TSRS teritorijos, Centrinės ir Rytų Europos teritorijų į Vakarų Europos ir Šiaurės Amerikos šalis užsiimti prostitucija buvo išgabenta apie 750 tūkst. moterų ir mergaičių.

Kas liečia Lietuvą, tai ji yra prekybos moterimis ir nepilnametėmis merginomis seksualiniam išnaudojimui šaltinis, tranzito ir paskirties šalis. Yra oficialių ir nevyriausybinių organizacijų duomenų, kad nuo 10 iki 20 proc. prostitucija užsiimančių asmenų yra jaunesni nei aštuoniolika metų. Pagal Europolo surinktus duomenis, kiekvienais metais į užsienį parduodama 1200 lietuvių moterų, o nevyriausybinių organizacijų pateikiami skaičiai dar didesni. Vienas trečdalis šių nusikaltimų aukų lietuvių išvežama į Jungtinę Karalystę. Be to, Lietuva yra tranzito ir paskirties vieta prekybos žmonėmis aukoms, gabenamoms iš Baltarusijos, Rusijos (Kaliningrado srities) ir Ukrainos.⁶

Prekybos žmonėmis mastą didina ir tas faktas, kad šis nusikaltimas yra sunkiai įrodomas. Nors Lietuvos Vyriausybė stengiasi nustatyti ir užkardyti prekybos žmonėmis atvejus, tačiau už šį nusikaltimą yra nuteisiami tik pavieniai asmenys. Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros 2002 m. spalio 10 d. pažymoje konstatuota, kad nuo prekybos žmonėmis normos įsigaliojimo (1998 m. liepos 2 d.) už šį nusikaltimą buvo nuteisti tik trys asmenys.

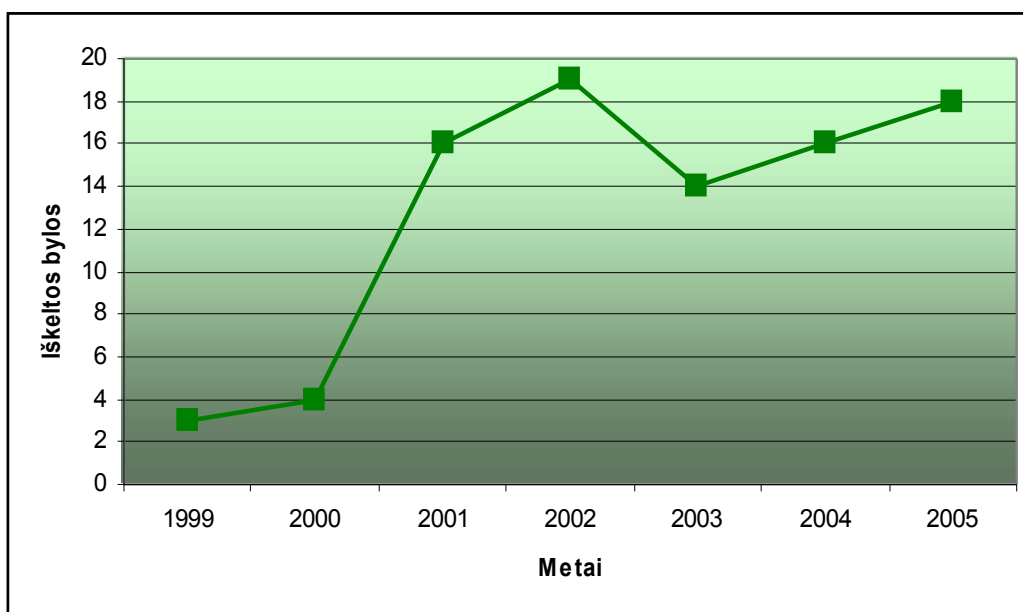
Apie prekybą žmonėmis Lietuvoje nėra tikslios informacijos, taigi sunku yra nustatyti šio nusikaltimo mastą dėl to, kad tai yra užslėptas nusikaltimas. Lietuvoje nėra tikslų duomenų, teisinės praktikos apie tokias prekybos žmonėmis formas kaip žmogaus pardavimas už skolas, priverstinė santuoka, priverstinis abortas, neteisėta žmogaus organų transplantacija ar pardavimas, priverstinė vyrų prostitucija.

Iškeltų baudžiamųjų bylų Lietuvoje dėl prekybos žmonėmis analizė rodo, kad dauguma iš šių įvykių buvo susiję su moterų išvežimu ar pasikėsinimu išvežti į užsienio valstybes seksualiai išnaudoti ar įdarbinti prostitutėmis. Šiuo metu moterys eksportuojamos į Vokietiją, Ispaniją, Italiją, Daniją, Norvegiją, Olandiją, Angliją, Prancūziją, Šveicariją, Belgiją, Graikiją, Čekiją, Lenkiją ir kitas valstybes. Intensyvus merginų gabenimas į Lenkiją yra aiškinamas tuo, kad Lenkija yra tapusi savitu moterų tranzito šalimi.

⁵ Lietuvos žmogaus teisės centras. Prekyba žmonėmis: prevencija, aukų apsauga, problemos sprendimo būdai. 2006 // http://www.etib.lt/site_files/aktualijos%20ir%20naujienuos%20prekzmon%20-brosiura.doc ; prisijungimo laikas: 2008-09-21.

⁶ šaltinis tas pats.

Kaip matosi 1 paveiksle pagal baudžiamojo kodekso straipsnį „Prekyba žmonėmis“ iškeltų bylų skaičius Lietuvoje turi tendenciją augti. 2005 metais yra nuteista dvidešimt prekeivių žmonėmis (2004 metais – 14 asmenų).

1 paveikslas. Vidaus reikalų ministerijos duomenys apie baudžiamųjų bylų, iškeltų pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso straipsnį „Prekyba žmonėmis“ 1999-2005 m, skaičius ⁷

Nepaisant šios pažangos, 2005 metais už prekybą žmonėmis nuteistų ir bausmę laisvės atėmimo įstaigose atliekančių asmenų skaičius išliko nedidelis: devyni nuteistieji atliko bausmę laisvės atėmimo įstaigose, septyni buvo nuteisti lygtinai, dviem nuteistiesiems pritaikyta amnestija ir dviem skirtos baudos. 2005 metais teisėsaugos pareigūnai bendradarbiavo 172 tarptautiniuose tyrimuose dėl prekybos žmonėmis.

⁷ Sudarė autorius remiantis: Prekyba žmonėmis prevencija ir kontrolė informacinis konsultacinis tinklapis. Nacionaliniai ir tarptautiniai teisės aktai // http://sos.vrm.lt/mod_richtext.php?pid=12 ; prisijungimo laikas: 2008-09-15.

1.2 Prekybos žmonėmis nusikaltimo vystymosi istorija pasaulyje bei Lietuvoje

Šiame skyriuje apžvelgsiu prekybos žmonėmis vystymąsi ir tendencijas pasaulyje bei Lietuvoje. Visų pirma reikėtų akcentuoti, kad prekybos žmonėmis mastai sparčiai auga didėjant globalizacijai pasaulyje. Taigi norint giliau pažvelgti į prekybos žmonėmis nusikaltimo esmę yra tikslinga apžvelgti šio nusikaltimo vystymąsi pasaulyje.

Nuo Berlyno sienos ir Tarybų Sąjungos žlugimo laikų 1991 metais prekyba žmonėmis sparčiai augo ir plėtėsi. Dvidešimtame amžiuje Rusija bei buvusios Tarybų Sąjungos šalys Latvija ir Ukraina tapo pagrindinėmis šalimis prekybos moterimis versle aplenkdamos anksčiau pirmaujančias Azijos ir Lotynų Amerikos šalis.

Remiantis oficialiais 1997 metų duomenimis kasmet iš Rusijos pastoviam gyvenimui svetur išvyksta apie 50.000 moterų.⁸ Nevalstybinių organizacijų ir tyrėjų neoficialiais duomenimis šimtai tūkstančių moterų (neįskaitant oficialių duomenų) išvyksta kasmet iš Rusijos su tikslu rasti laikiną darbą bei sugrįžti vėliau.

Remiantis duomenimis Marco Gramegna iš Tarptautinės Migracijos Organizacijos apie 500.000 moterų kasmet transportuojamos darbui į vakarų Europos regionus. Kadangi dauguma moterų neturi pinigų traukinio ar lėktuvo bilietui, jos patenka į kitas šalis per organizuotus nusikaltėlių tinklus.

Vokietija

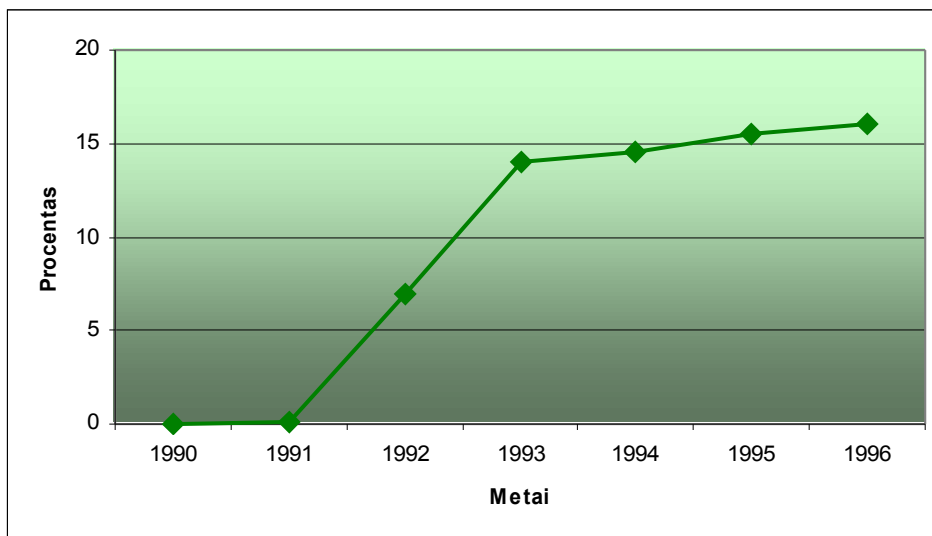
Pagal 1997 metų duomenis į Vokietiją atvažiuodavo apie 60-80% moterų iš rytų Europos ir buvusios Tarybų Sąjungos šalių dirbti prostitutėmis.⁹ Apie 15.000 moterų iš Rusijos bei rytų dirbdavo tik vokiškose „raudonųjų žibintų kvartaluose“. Nors daugumos viešųjų namų bei masažų salonų savininkai bei valdytojai buvo vokiečiai, jie dažnai būdavo finansiškai kontroliuojami užsienio organizuotomis grupuotėmis iš Rusijos, Turkijos bei Jugoslavijos.

⁸ Госкомстат России, цит. по: Елена Тюриканова, «Женщины в поисках работы за рубежом: женская трудовая миграция из России», Валдай-96, Материалы первой летней школы женских и гендерных исследований в России, Москва, 1997.

⁹ Paul Hockenos. I had moral problems: East Europe struggles with booming sex-trade bussiness. Ft. Worth Star-Telegram. 1996.

Šveicarija

Pagal surinktus duomenis dvidešimtame amžiuje vis daugėjo moterų važiuojančių į Šveicariją.¹⁰ Užsienio Reikalų Federalinė Ministerija kruopščiai sekė atvykėlius su šokėjų vizomis, pagal kurias atvykęs pilietis gali 8 mėnesius dirbti bare šokėju. Būtent šios vizos organizuotoms nusikalstamoms grupėms ir tapo pagrindiniu instrumentu legaliai įvežti į šalį žmones. Tarp 1989 m. gruodžio mėn. ir 1990 m. rugpjūčio mėn. Šveicarija išdavė 933 tokių vizų, iš kurių: 217 vizos Dominykos Respublikos gyventojams, 167 – brazilams, 88 – Tailando gyventojams, 323 – Europos šalių gyventojams ir nė vienos vizos Rusijos piliečiams (žiūrėti 2 paveikslėly).

2 paveikslas. Procentas Rusijos moterų atvykusių į Šveicariją pagal šokėjų vizą¹¹

1995 metų rugpjūtį buvo išduota 303 vizos Rusijos piliečiams iš bendro 1616 vizų skaičiaus tais metais. Pagal 2 paveikslą galima matyti, jog kas šešta moteris įvažiuojanti į Šveicariją pagal šokėjos vizą buvo pilietė iš Rusijos.

Japonija

Dvidešimtame amžiuje vystantis tarptautinei prekybai tarp Rusijos, Japonijos, Kinijos bei kitų Ramiojo vandenyno šalių vis didėjo moterų skaičius dirbantis pagal padavėjos, šokėjos vizas. Žmonių gabenimo maršrutai buvo įvairūs, apimantys Aziją, Lotynų Ameriką bei Rytų Europą. Pagal 1997 m. duomenis merginos bei moterys iš Rusijos buvo gabenamos oro transportu per

¹⁰ Гиллиэн Колдуэлл, Стивен Гэлстер, Надей Стейнзор. Преступление и порабощение. Разоблачение секс-торговли женщинами из стран бывшего СССР. Москва, 1997. С.6.

¹¹ Sudaryta remiantis: Гиллиэн Колдуэлл, Стивен Гэлстер, Надей Стейнзор. Преступление и порабощение. Разоблачение секс-торговли женщинами из стран бывшего СССР. Москва, 1997. С.6.

Maskvą, Kijevą bei Vladivostoką arba jūros keliu per Vladivostoką. Taip pat moterys buvo gabenamos per trečiąsias šalis – Tailandą ar Brunėjų. Moterys ten verčiamos nelegaliai dirbti prostitutėmis specialiuose klubuose, veikiančiuose tik japonams. Taip pat buvo nustatyta, kad merginos iš Rusijos buvo reklamuojamos Japonijos žurnaluose su nuotraukomis bei telefono numeriais, tiems klientams, kurie norėtų užsisakyti jas į namus.

Žmonių prekiautojai siekdami apeiti Japonijos įstatymus merginų parvežimui naudojo visas „pramogų industrijos darbuotojoms“. Jau nuo 1992 metų buvo gaunami pranešimai iš rusų informacijos agentūros įsikūrusios Tokio mieste, kad moterys pagal gautas „pramogų industrijos darbuotojo“ visas yra verčiamos dirbti prostitutėmis. Pagal Japonijos pateiktus duomenis, iš Tarybų Sąjungos valstybių 1989 metais atvykusių 17.513 žmonių 378 moterų buvo atvykusios būtent su tokiomis vizomis.¹² Šis skaičius augo kasmet ir pasiekė 1995 metais išpūdingus rodiklius: iš 22.060 Rusijos piliečių net 4.763 įvažiavo į Japoniją su „pramogų industrijos darbuotojos“ vizomis.

Po antro pasaulinio karo yra pastebimas prekybos žmonėmis suintensyvėjimas. Viena iš šio reiškinio priežasčių yra sienų panaikinimas – Europos Sąjungos šalims nebereikia vizų norint įvažiuoti į šalį. Tačiau vizų reikalavimas kitose šalyse nestabdo prekybos žmonėmis nusikaltimo proceso, prekiautojai žmonėmis sugalvoja būdus įstatymams apeiti, nes tuomet jų uždarbis išauga kelis kartus ir daugiau. Toks nelegalus žmonių gabenimas neretai būna susijęs su kitais organizuotais nusikaltimais:

1. Dokumentų padirbinėjimu;
2. Pinigų plovimu;
3. Narkotikų, ginklų kontrabanda ir kt.

Yra nustatyta, kad nelegali prekyba žmonėmis kelia grėsmę tarptautinėms pastangoms palaikyti naują pokomunizmo žlugimo tvarką. Taip pat iškyla ir žmonių teisių (ne tik konstitucinių) pažeidimo problema:

1. Nelegaliai gabenami žmonės gali nukentėti dėl tarpininkų plėšikavimo bei išiskolinimo jiems;
2. Daiktų, pinigų, dokumentų vagystės;
3. Nežmoniškos kelionės sąlygos;
4. Fizinis bei psichologinis smurtas.

Prekeiviai žmonėmis neretai atima asmens tapatybės dokumentus, gabena apsvaigintus įvairiomis transporto priemonėmis, sumuša ar įbaugina.

Yra sunku tiksliai nustatyti kokia yra prekybos žmonėmis apimtis ir kiek šis nusikaltimas duoda pelno bei kiek žmonių tuo užsiima. Tačiau akivaizdu, kad šis verslas įsigali kaip tarptautinių,

¹² Министерство юстиции Японии. «Число российских женщин, въезжающих в Японию». Москва, 1996. С.14.

gerai organizuotų nusikalstamų grupuočių veikla. Jau po Tarybų Sąjungos žlugimo šio verslo pelnas siekė panašiai kaip ir narkotikų ar ginklų kontrabandos.¹³

Į užmokestį, mokamą tarpininkui grynaisiais pinigais arba natūra, įskaičiuojamas reikiamos informacijos, dokumentų suteikimas, transportavimo išlaidos. Be to, gabenimo užmokesčio dydis nelegaliam migrantui labai priklauso nuo atstumo tarp šalių, naudojamų transporto priemonių, migrantų tautybės ir pan. Pavyzdžiui, į Lietuvą (nors ji dar nėra laikoma tikslo šalimi) atgabenti migrantai 1990-ųjų viduryje vidutiniškai mokėjo tarpininkams 3.750 dolerių užmokestį, 2000 m. kiek daugiau – 4.046 JAV dolerių. Kai kurie mokėjo net 12.000 dolerių sumą ir daugiau¹⁴. O vidutinė kaina kinui patekti į JAV 1990-ųjų pradžioje siekė 30.000 dolerių.¹⁵ Taigi, kaip galima pastebėti pinigų sumos 1990-aisiais metais buvo iš tiesų stambios, todėl nenuostabu, kad šio verslo mastai vis didėja.

Kaip galima matyti iš 1 lentelės, Europoje daugiausia pelno galima buvo gauti gabenant ir prekiaujant žmonėmis iš Kinijos į Europą (10.000-15.000 JAV dolerių vienam žmogui). Tačiau net dvigubai mokėjo už migrantus pargabentus iš Kinijos į JAV, Niujorką (net 30.000-35.000 JAV dolerių). Parduodant iš Kinijos kilusį žmogų į Argentiną pelnas siekė irgi apie 30.000 JAV dolerių. Taigi, bendrai paėmus, pargabenti iš Kinijos žmones kainavo brangiausiai.

1 lentelė. Vidutinis mokestis prekeiviams

Tikslo šalis/ maršrutas	Kaina JAV doleriais vienam žmogui
Į Europą	
Bulgarija – Europa	4,000
Graikija – Prancūzija, Italija, Vokietija	800-1,200
Turkija – Graikija	1,400
Vengrija – Slovėnija	1,500
Kurdistanas – Vokietija	3,000
Šiaurės Afrika – Ispanija	2,000-3,500
Šri Lanka – Turkija	4,000
Pakistanas – Turkija	4,000
Dominikos Respublika – Europa	4,000-10,000
Dominikos Respublika – Austrija	5,000
Kinija – Europa	10,000-15,000
Afganistanas/Libanas – Vokietija	5,000-10,000

1 lentelės tęsinys kitame puslapyje

1 lentelės tęsinys

Tikslo šalis/ maršrutas	Kaina JAV doleriais vienam žmogui
-------------------------	-----------------------------------

¹³ U.S. Department of Justice. (2003) Assessment of USA Activities to Combat Trafficking of Persons // <http://www.state.gov/g/tip/rls/rpt/23495.htm> ; prisijungimo laikas: 2008-09-15.

¹⁴ Sipavičienė, A., Tureikytė, D. (2000) Nelegali migracija Lietuvoje: retrospektyva ir šių dienų problemos. Vilnius.

¹⁵ Skeldon, R. (2000) Trafficking: A Prospective from Asia. Blackwell Publishing.

Irakas – Europa	4,100-5,000
Iranas – Europa	5,000
Palestina – Europa	5,000
Afrika – Airija	5,000
Rytų Europa – Airija	3,000
Į JAV	
Kinija – Niujorkas	35,000
Kinija – JAV	30,000
Vidurio Rytai – JAV	1,000-15,000
Pakistanas/ Indija – JAV	25,000
Meksika – Los Andželas	200-400
Į Kanadą	
Iranas/ Irakas	10,000
Venesuela – Kanada	1,000-2,500
Kitos šalys	
Kinija – Argentina	30,000
Arabų šalys – JAE	2,000-3,000
Filipinai – Malaizija, Indonezija, Taivanas	3,500

Šaltinis: Migrant Trafficking and Human Smuggling in Europe: A review of the evidence with case studies from Hungary, Poland and Ukraine. IOM (2000).

Duomenų apie nelegalius žmonių gabenimo maršrutus yra nedaug, o turima informacija rodo nelegaliai organizuotos migracijos srautų daugialypiškumą bei įvairiapusiškumą. Žiūrint į 1 lentelę galima maždaug išvelgti, kokie buvo XX amžiaus pabaigos ir XXI amžiaus pradžios galimi žmonių gabenimo keliai.

Daugiausia nelegalių migrantų Europos Sąjungoje yra kilę iš Rytų Europos (buvusios Jugoslavijos, Rumunijos, Bulgarijos), Artimųjų Rytų, Afrikos, Azijos (įskaitant ir Kiniją). Būtent nelegaliai gabenamų žmonių kilmės įvairovė ir sąlygoja tokią sudėtingą migracijos srautų sistemą. Pagal 1 lentelę yra išskiriamos 5 pagrindinės nelegalių žmonių gabenimo į Vakarų Europą šalis trajektorijos:

1. Šiauriausias maršrutas: iš Rytų per Rusiją, Baltijos šalis ir Lenkiją;
2. Pietinis maršrutas: per Ukrainą, Balkanus, Čekiją ir Slovakiją;
3. Iš Rytų per Bulgariją, Rumuniją ir Balkanus;
4. Per Vidurinius Rytus ir Rytinę Viduržemio jūros dalį;
5. Iš Šiaurės Afrikos per Viduržemio jūrą į Italiją ir Iberijos pusiasalį.

Lenkija dvidešimto amžiaus pradžioje įvardijama kaip viena populiariausių šalių, per kurią nelegaliai gabenami žmonės patenka į Vakarų Europą. Taip pat dažnai nelegaliai kertamos skaitėsi Rusijos ir Kinijos bei Rusijos ir Afganistano sienos. Būtent dėl prastos pasienio kontrolės dažnai ir pasirenkama Rusija kaip tranzitinė šalis.

Maršrutas į Lietuvą kirsdavo Baltarusiją, Rusiją ir Ukrainą, tačiau pastaruoju metu Lietuva nebe priskiriama prie lengvų migracijos atkarpų ir Lietuvos pagrindiniuose srautuose į Vakarų Europą žemėlapyje jau nebėra.

Nelegalaus žmonių gabenimo reiškiniui yra būdinga dinamika, tai yra maršrutai pastoviai kinta. Tokie pokyčiai yra būdingi globalizacijos metu susidarantiems veiksniams. Pagrindiniai tokie veiksniai, nuo kurių priklauso žmonių gabenimo maršrutų pokyčiai yra šie:

- Įstatymo spragų atsiradimas;
- Pareigūnų korupcija pasienio punktuose bei kt.

Manoma, kad sudėtingame žmonių gabenimo maršrutų tinkle yra tam tikri miestai, kurie atlieka susikirtimo taškų (mazgų) funkciją. Kai kurie iš tokių miestų yra Maskva, Praha, Kijevas, Sarajevas.

Kalbant apie Baltijos šalių prekybą moterimis (tame tarpe ir Lietuvą), čia taip pat yra pastebima didelė kaita: keičiasi tiek metodai, keliai, tiek tikslo šalys. Praėjusio dešimtmečio viduryje daugiausia buvo vežama žmonių į pietus – Italiją, Izraelį, Turkiją, Jungtinius Arabų Emyratus. O dešimtmečiui einant į pabaigą maršrutai pasikeitė į šiaurinius – Švediją, Daniją, Norvegiją ar vakarus – Vokietiją.¹⁶ Šios šalys nebūtinai yra tikslo šalys, jose galimas dalykas, kad aukos yra perpardavinėjamos į kitas šalis.

¹⁶ Bureau NRM the Hague, A.G. Korvinus. Trafficking in Human Being. Supplementary figures. Second report of Dutch National Rapporteur, (2003) // <http://rechten.uvt.nl/victimology/national/NL-NRMEngels2.pdf> ; prisijungimo laikas: 2008-09-15.

2. PREKYBOS ŽMONĖMIS NUSIKALTIMO STRUKTŪRA

2.1. Prekybos žmonėmis nusikaltimo dalyviai ir procesas

Šiame skyriuje yra išnagrinėta prekybos žmonėmis nusikaltimo struktūra bei pats nusikaltimo procesas. Ankstesniame skyriuje išsiaiškinus, kad ypatingai didelį mastą pasaulyje įgavo moterų verbavimas ir jų pardavimas dirbti prostitutėmis į užsienį, šiame skyriuje yra skirtas atskiras dėmesys prekybos moterimis mechanizmo ypatumams analizuoti.

Pradedant analizuoti prekybos žmonėmis nusikaltimo struktūrą, reikėtų įvardinti šio proceso dalyvius bei auką. **Dalyviai** šio nusikaltimo gali būti pavieniai asmenys arba nusikalstamos grupuotės Dažniausiai nusikalstamą grupę organizuojančią prekybą žmonėmis sudaro keli asmenys:

1. Sąvadautojas (verbuotojas);
2. Auką į užsienio valstybę vežantys ar lydintys asmenys;
3. Auką užsienio valstybėje pasitinkantys;
4. Parduodantys į viešnamius asmenys;
5. Nelegalios prostitučių firmos savininkas;
6. Priedangą organizuojanti nusikaltėlių grupuotė.¹⁷

Nusikalstamos grupuotės gali būti didesnės arba mažesnės. Žemiau yra pateikiama 2 lentelė, kurioje parodyti pagrindiniai skirtumai nedidelių bei didelių organizuotų nusikalstamų grupuočių.

2 lentelė. Didelių ir nedidelių organizuotų nusikalstamų grupuočių pagrindiniai skirtumai

Nedidelė grupuotė	Didelė grupuotė
Sudaro mažiau nei 5 asmenys	Sudaro daugiau nei 10 asmenų
Profesionalai, kartu dirbantys verbuojant, pervežant ir išnaudojant žmones	Grupuotės nariai veikiantys po visą pasaulį (vieni asmenys verbuoja kilmės šalyje, kiti pasitinka aukas priimančioje šalyje)
Nėra vadovo	Yra vadovas

Organizuotų nusikalstamų grupuočių pagrindinis bruožas yra organizuotumas. Nusikalstama organizuota grupuotė turi planą, pagal kurį vykdo aukų paiešką, verbavimą, pervežimą ir pardavimą. Taigi, prekybos žmonėmis nusikaltimas yra vadinamas organizuotu

¹⁷ Bazylevas, I. Vidaus reikalų ministerija. Organizuotas nusikalstamumas ir prekyba žmonėmis // http://www.lygus.lt/ITC/files_smurtas/Kd.doc ; prisijungimo laikas: 2008-09-15.

nusikaltimu, kai jį atlieka daugiau nei keli asmenys bei nusikaltimo procesas yra iš anksto suplanuotas.

Nusikaltimo **aukos** yra žmonės, kurie prievarta ar apgaule yra parduodami bei išnaudojami. Aukos dažniausiai yra įviliojamos į joms nepalankią situaciją (šalį, darbą). Atimama laisvė, tapatybės dokumentai, daroma psichologinė įtaka bei prievarta.

Taigi, prekybos žmonėmis nusikaltimo procesas, ar kitaip tariant šio nusikaltimo struktūra, gali turėti smulkesnį ar stambesnį paskirstymą. Tačiau apibendrinus įvairių autorių skirstymus logiška juos sudėlioti šia tvarka:

- Verbavimas;
- Gabenimas;
- Išnaudojimas ir asmenų perdavimas.

Potencialios aukos yra **verbuojamos** įvairiais būdais: asmeniniais kontaktais, per agentūras, skelbimus, Internetą, grąsinimus arba smurtą. Neretai būna išleidžiami informaciniai lankstinukai, pateikiami skelbimai laikraščiuose, kas sudaro legalaus verslo įspūdį.

Jaunos merginos taip pat yra verbuojamos grožio konkursuose, mokyklų šokių būreliuose, aukštojo mokslo įstaigų studentams organizuojamose karjeros dienose. Akivaizdų verbavimą liudija skelbimai, kai siūlomas gerai apmokamas darbas, pažadas apgyvendinti, tačiau nereikalaujama kvalifikacijos.

Tarptautiniai prostitucijos verslo tinklai Internete dangstosi modelių agentūrų, ieškančių gražių vaikinių ir merginų, reklamomis. Tokius tarptautinius tinklus jų organizatoriai valdo mobiliaisiais telefonais perduodamais nurodymais. Nustatyta, kad tarptautiniai tinklai prostitucijos paslaugas teikiančią personalą atnaujiną kas trejetą metų.

Asmenis, kuriems dirbti prostitutėmis reikalingos moterys, prekiaujančios žmonėmis nusikalstamos grupuotės dažniausiai suranda per savo tautiečius, legaliai ar nelegaliai gyvenančius tose valstybėse, į kurias gabenami žmonės. Vėliau vyksta tiesioginis bendravimas su suinteresuotais asmenimis.

Antras etapas yra aukų **gabenimas** (pervežimas). Organizuojant žmonių pervežimą į kitą šalį naudojamos įvairios transporto ir techninės priemonės:

- Lengvieji automobiliai;
- Mikroautobusai;
- Maršrutiniai autobusai;
- Sunkvežimiai;
- Traukiniai (dažniausiai į Lietuvos Respubliką iš Rusijos, Baltarusijos, Ukrainos);

- Nedidelis laivas;
- Motorinėmis valtimis;
- Lėktuvai.

Gabentojų techninis aprūpinimas neretai yra žymiai geresnis nei oficialių institucijų: ir transportas, ir sekimo aparatūra, ir dokumentų padirbimo įranga, ir kt. Čia cirkuliuoja dideli pinigai, suteikiantys galimybę papirkinėti pareigūnus.

Maršrutai nelegaliems migrantams gabenti gali būti tiesioginiai arba aplinkiniai, o kelionė iš kilmės į vykimo šalį gali trukti nuo kelių mėnesių iki kelerių metų. Aukoms nuperkami bilietai, apmokamas sveikatos draudimas, išduodami kišenpinigiai. Tranzito šalyse migrantams paprastai būna suteikiamos patalpos arba adresai trumpam apsistoti, laukiant tolesnio kelionės etapo. Kelionės metu aukas lydi nusikalstamos grupuotės atstovas, vėliau pristatantis aukas pirkėjui.

Tyrimai rodo, kad nelegalios migracijos geografiją apsprendžia šio verslo organizatoriai. Manoma, kad, prireikus pagalbos ar esant nenumatytiems atvejams, nelegalių migrantų vežėjai turi nemažai kontaktinių asmenų per visą maršrutą. Be to, visą sistemą apsaugo ir tai, kad jos personalas dažniausiai nieko nežino apie ankstesnę ar vėlesnę kelionės pakopą.

Trečiajame etape, galutiniam žmonių *perdavimui* pirkėjui migrantui įsikurdinti bei įsidarbinti neretai „padeda“ patys organizatoriai, taip užtikrindami, kad migrantas liks įtakos sferoje. Naudoti dokumentai paprastai būna atimami ir vėl panaudojami ar perparduodami. Neretai kontaktas su nelegalios migracijos verslu tuo neužsibaigia, mat migrantai būna paverčiami „skolininkais“ už gabenimo paslaugas ir išnaudojami, įtraukiant juos į prostituciją, narkotikų kontrabandą ir pan. Šis išsiskolinimo, vergovės aspektas ypač ryškus prekybos moterimis atveju. Taigi, net sėkmingai atvykęs į tikslo šalį ir nebūdamas tiesioginėje „vergijoje“ migrantas dar ilgai gali likti prekeivių įtakos sferoje.

Auka gali būti priversta dirbti prostitucijos srityje, prievartiniame darbe (žemės ūkyje), vaikai gali būti neteisėtai įvaikinti, moterys ir merginos parduotos pirkėjo nuosavybės suklastojus vedybinius susitarimus ir pan.

Išsiaiškinus visą žmonių prekybos nusikaltimo struktūrą (schemą) reikėtų išanalizuoti šio nusikaltimo proceso organizavimo ypatumus. Nusikaltimo ypatumai apsprendžia šio nusikaltimo sudėtingumą. Išanalizavus organizuotų grupuočių veiksmus, strategiją, elgseną galima būtų formuluoti atitinkamus pasiūlymus nusikaltimo prevencijai.

Visų pirma, reikėtų atkreipti dėmesį, kad žmonių prekyba neretai šalia savęs turi ir kitų nusikaltimų, tokių kaip dokumentų klastotė (pasai, vizos, vedybiniai sertifikatai, mokslo įstaigų pažymėjimai). Dažnai prekeiviai žmonėmis turi antrinius verslus: klastotų dokumentų gamybą,

pinigų plovimą ir pan. Taip pat neretai jie turi ir kitas organizuoto nusikalstamumo rūšis: prekyba vogtomis prekėmis, narkotikais, ginklais.

Viena iš tokio „verslų derinimo“ pasekmių yra ta, kad nelegalūs migrantai neretai yra ir narkotikų gabentojai. Dažnai jau šioje stadijoje suplanuojama, kiek ir kur migrantai turės „atidirbti“ (moteris dažniausiai prostitucijos versle, vyrai – žemės ūkyje), kaip priversti juos tylėti ir nesiskųsti net esant vergiškomis sąlygoms.

Be galingo finansavimo tokia sistema negalėtų egzistuoti, todėl reikia pasirūpinti, kad iš migrantų gauti pinigai aptarnautų visą verslą. Kad jis sėkmingai funkcionuotų, būtina oficiali ir neoficiali informacija, pavyzdžiui, apie prieglobsčio procedūras ir jų silpnąsias vietas įvairiose šalyse; kur ir kodėl yra „kiauros“ sienos; kurie pasienio punktai yra silpniausiai saugomi ir kt.

Prekeiviai žmonėmis tampa vis atsargesni, įtaresni. Bendrauja mobilaus ryšio pagalba arba skambinant iš taksofono. Pirkdami ar parduodami moteris nusikaltėliai iš karto neatsiskaito, atsiskaitymas įvyksta tik gabenamoms moterims kirtus Lietuvos valstybinę sieną arba išvykus iš sandorio vietos. Patys prekybos žmonėmis organizatoriai vengia susitikti su gabenamomis moterimis, todėl dažniausiai įvertina jų „prekinę išvaizdą“ pagal fotonuotraukas. Taip pat nusikaltėliai naudoja kitą atsiskaitymo variantą: moteris įdarbinamos užsienio valstybių viešnamiuose, o pardavėjas už tai kas mėnesį gauna sutartas palūkanas už kiekvieną moterį.

Prekeiviai žmonėmis dangstosi fiktyviomis firmomis, modelių agentūromis, internete platinamais ne tik įdarbinimo, bet ir vedybų su užsieniečiais organizavimo skelbimais. Šiuo metu populiarėja pažinčių skelbimai elektroniniais ryšiais – trumposiomis žinutėmis.

Analizuojant pastarųjų metų organizuotų nusikalstamų grupuočių veiklą galima teigti, kad daugumos jų profesionalumo lygis itin išaugo. Šiandien jų veikla pagrįsta gerais tarpusavio ryšiais ne tik šalies viduje, bet ir ryšiais užsienyje, materialiniu, techniniu ir informaciniu aprūpinimu.

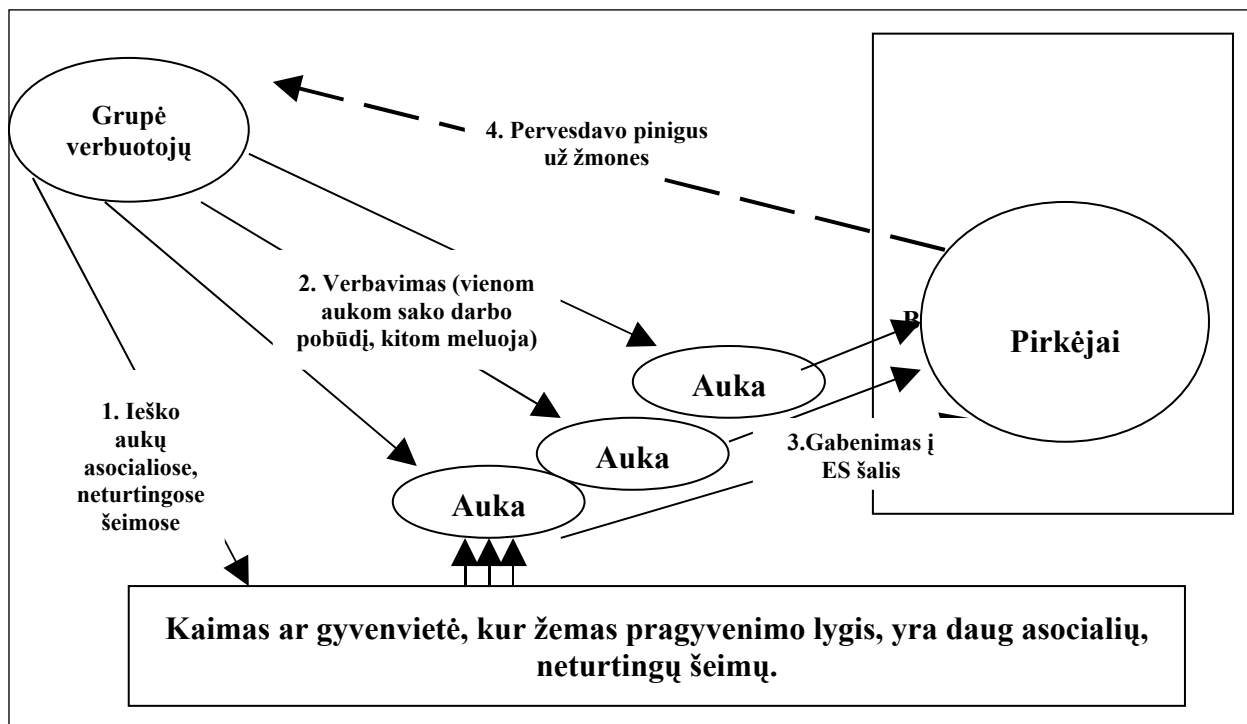
Toks nusikaltėlių atsargumas padeda jiems maskuotis bei išvengti atsakomybės už savo nusikalstamus veiksmus. Jeigu ir būna sugauti pavieniai nusikalstamos grupuotės asmenys, lieka labai sunku patraukti baudžiamojon atsakomybėn organizatorius, organizuotų grupuočių vadus.

2.2. Prekybos žmonėmis nusikaltimo schemų analizė

LKPB kartu su vienu iš Lietuvos Respublikos policijos komisariatų atliko ikiteisminį tyrimą dėl prekybos žmonėmis, kuriame priskaičiuojama apie 24 aukos. Ikiteisminio tyrimo metu paaiškėjo, kad nusikalstama veika buvo pradėta grupės asmenų dar 2001 metais ir jos schema buvo ganėtinai paprasta ir nesudėtinga – keli įtariamieji gabendavo merginas į užsienio šalis ir vertė dirbti prostitutėmis.

Iš pradžių nusikaltimo schema buvo primityvi, t.y. keli vaikinai verbuodavo merginas ir veždavo į užsienį dirbti prostitutėmis viešnamiuose. Kaip taisyklė nusikaltėliai verbuodavo merginas kaimuose ar nedideliuose miesteliuose, kur pragyvenimo lygis mažesnis nei didmiesčiuose. Busimas aukas rinkdavo tarp asocialių, neturtingų šeimų ar protiškai atsilikusių merginų. Kai kurioms merginoms verbuotojai sakydavo, kokį darbą jos važiuoja dirbti, kai kurioms meluodavo, kad dirbti važiuoja pardavėjomis ir pan.

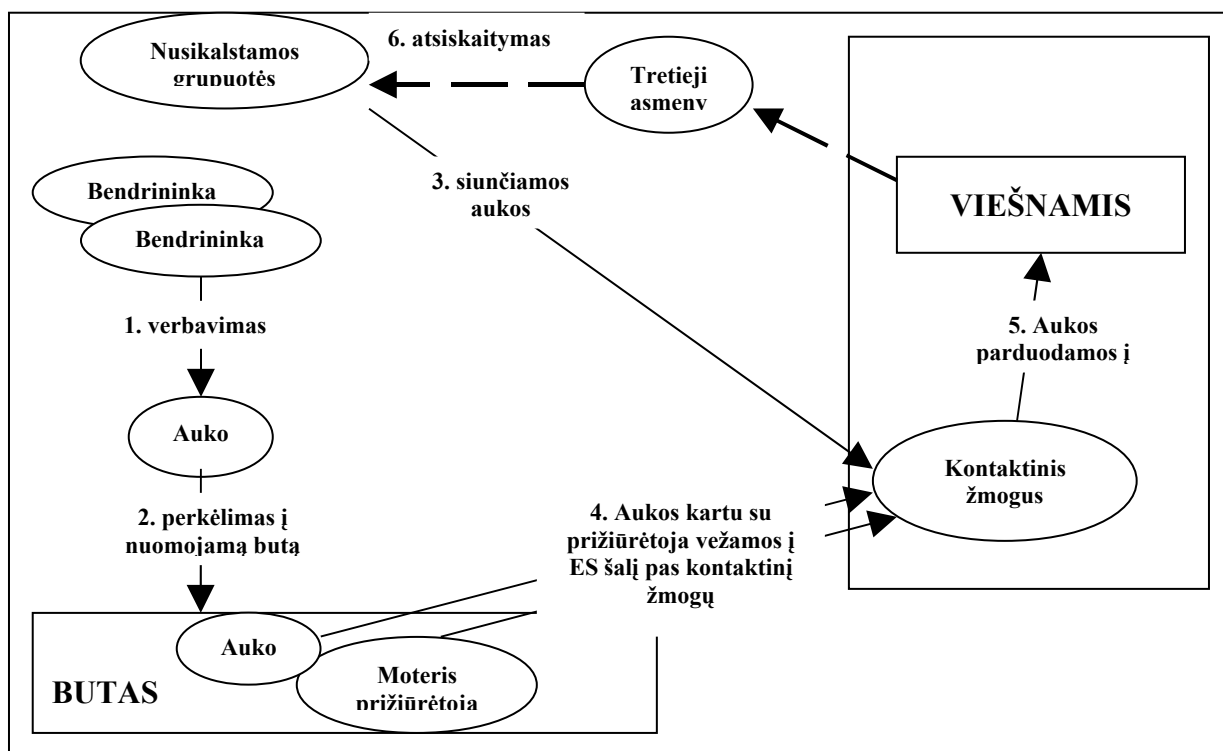
Iš pradžių nusikaltėliai patys veždavo merginas į Europos Sąjungos šalis ir ten perduodavo iš anksto nustatytam kontaktiniam asmeniui ir paimdavo už merginą piniginių atlygį. Tačiau kuo toliau tuo daugiau naujų kliūčių atsirasdavo gabenant merginas, todėl nusikaltėliai imdavosi naujų metodų šiam nelegaliam verslui tęsti. Pastebėtina tai, kad merginos buvo gabenamos ne į vieną šalį, o į kelias, tokias kaip Vokietija, Didžioji Britanija, Airija, Ispanija.

3 paveikslas. Prekybos žmonėmis nusikaltimo schema Nr.1. Sudaryta autoriaus

3 paveiksle yra pavaizduota prekybos žmonėmis nusikaltimo schema. Joje schemiškai atvaizduotas nagrinėjamo nusikaltimo procesas. Nagrinėjant žemiau pateiktą schemą matosi, kad grupė verbuotojų visų pirma ieškodavo kaimų ar gyvenviečių, kuriose gyvena potencialios aukos iš asocialių, neturtingų šeimų, mažom pajamom bei pragyvenimu lygiu. Toliau aukas verbuodavo, kaip buvo minėta arba sakant tiesą apie būsimą darbą, arba meluojant, kad darbo pobūdis bus padorus. Trečias žingsnis yra aukų gabenimas į Europos Sąjungos šalis bei perdavimas pirkėjui. Savo ruožtu pirkėjai atsiskaito už gautus žmones, taip uždarydami šią prekybos žmonėmis nusikaltimo schemą.

Kitame ikiteisminiame tyrime nusikalstama schema šiek tiek sudėtingesnė, t.y. nusikalstamos grupuotės vadeiva su bendrininkais verbuodavo merginas darbu prostitutėmis užsienyje, jas atveždavo į išnuomotą butą. Tada susirasdavo kitą merginą, kuri bute rūpindavosi būsimomis aukomis, tai yra nupirkdavo maisto, drabužių ir t.t. Kaip taisyklė nusikaltėliai turėdavo kontaktinį žmogų toje šalyje, į kurią būdavo gabenamos moterys. Prieš vežant moteris jiems buvo siunčiamos aukų nuotraukos ir tik po to jos, kartu su prižiūrinčia moterimi, važiuodavo į paskirties šalį, tai dažniausiai būdavo Europos Sąjungos šalys. Paskirties šalyje jas pasitikdavo kontaktinis asmuo, kuris jau merginas veždavo į viešnamius. Atsiskaitymas vykdavo per trečius asmenis.

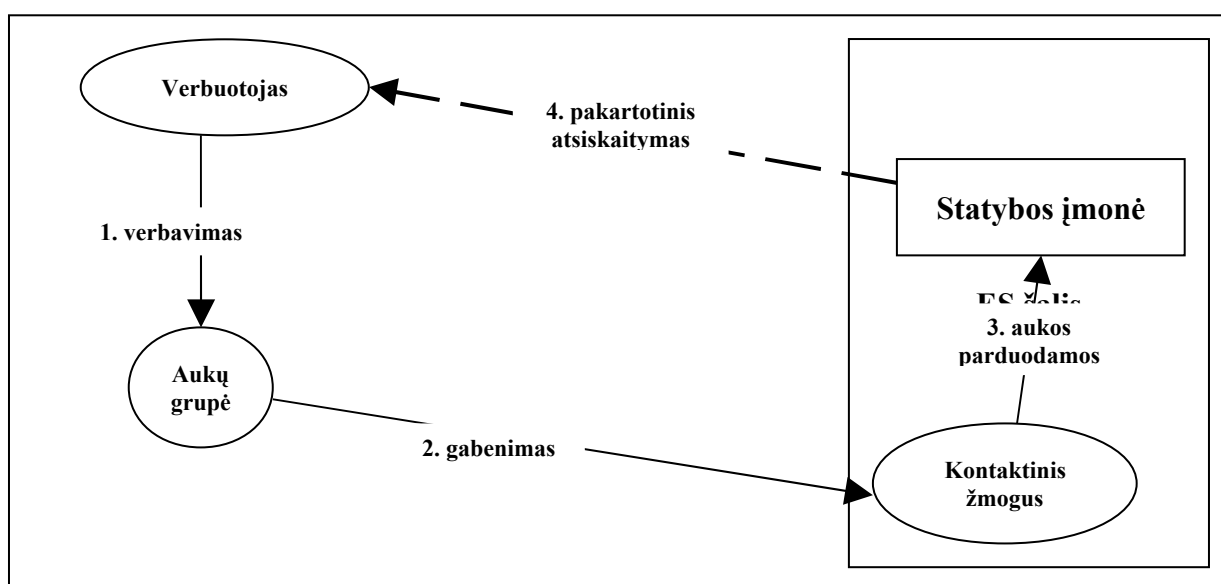
4 paveikslas. Prekybos žmonėmis nusikaltimo schema Nr.2. Sudaryta autoriaus

4 paveiksle yra pavaizduota sudėtingesnė prekybos žmonėmis nusikaltimo schema. Visų pirma joje dalyvauja daugiau žmonių nei pavaizduota pirmoje schemoje (žiūrėti 3 paveikslą): yra grupuotės vadas, verbuotojai, moteris, kuri prižiūri aukas bei lydi jas į užsienio šalį, asmuo, kuris

sutinka aukas bei perduoda jas į viešnamius. Taip pat atsiskaitymas vyksta per trečiuosius asmenis. Tokios sudėtingos schemos yra sudaromos tam, kad valdžios institucijoms bei pareigūnams būtų sunkiau susekti tarpusavio veikiančias grandis.

Kita byla atskleidžia į vergovę parduotų žmonių schemą. Taigi, ikiteisminiame tyrime vienas Lietuvos Respublikos pilietis turėjo užmegztus kontaktus vienoje Europos Sąjungos šalyje. Jis įdėdavo skelbimą, kad ieško žmonių gerai apmokamam darbui, pavyzdžiui, Čekijos Respublikoje. Surinkdavo 5-7 žmonių grupę ir veždavo į pasirinktą šalį. Toje šalyje žmones perduodavo kontaktiniams asmenims, kurie juos įdarbindavo tam tikrose statybų įmonėse.

Kontaktiniai asmenys būdavo ne Europos Sąjungos piliečiai turintys leidimą gyventi toje šalyje. Prieš įdarbindami aukas nusikaltėliai paaiškino žmonėms, kad jie už juos sumokėjo pinigus, kuriuos aukos turės atidirbti, t.y. dirbs sakykim tris mėnesius be užmokesčio, o po to jiems bus mokami pinigai. Praėjus trim mėnesiams, aišku, niekas pinigų nemokėdavo, o paaiškino, kad sumokės vėliau su delspinigiais ir pan., tačiau statybų įmonių savininkai atsiskaitydavo ne su dirbančiais žmonėmis, o tiesiogiai su nusikaltėliais.

5 paveikslas. Prekybos žmonėmis nusikaltimo schema Nr.3. Sudaryta autoriaus

5 paveiksle schema nėra tokia sudėtinga kaip 4 paveiksle pavaizduota schema. Šioje trečiojoje schemoje nėra daug asmenų, iš nusikaltėlių tik verbuotojas, kontaktinis asmuo bei statybos įmonė. Tačiau šios schemos išskirtinumas yra tame, kad aukos būdavo priverstos dirbti užsienio šalyse be atlygio, jų atlyginimas būdavo pervedamas verbuotojui. Aukos negalėdavo pasipriešinti, nes dažniausiai dirbdavo nelegaliai, nežinodavo užsienio kalbos.

Reikėtų pabrėžti, kad absoliučioje daugumoje prekybos žmonėmis bylose aukos būdavo iš asocialių, neturtingų šeimų, be išsilavinimo arba su žemu išsilavinimu, nekalbančios užsienio

kalbomis. Tai leisdavo pagrobėjams jomis manipuliuoti, grasinti, gąsdinti bei versti dirbti. Dažniausiai aukos dėl išsilavinimo stokos bei kalbos nemokėjimo nežinodavo kur kreiptis pagalbos, o iš baimės aukos bijodavo nepaklusti pagrobėjams.

Taigi, šiame skyriuje yra pavaizduotos kelios prekybos žmonėmis nusikaltimo schemos bei yra aprašyti nusikaltimo dalyviai bei procesas. Galima daryti išvadą, kad schemų įvairovė vis didėja ir tampa vis sudėtingesnė. Tai įtakoja didelės prekiautojų žmonėmis gaunamos pajamos.

3. PREKYBOS ŽMONĖMIS ANALIZĖ IR PROGNOZAVIMAS

3.1. Prekybos žmonėmis veiksnių 1999-2007 metų koreliacinė analizė

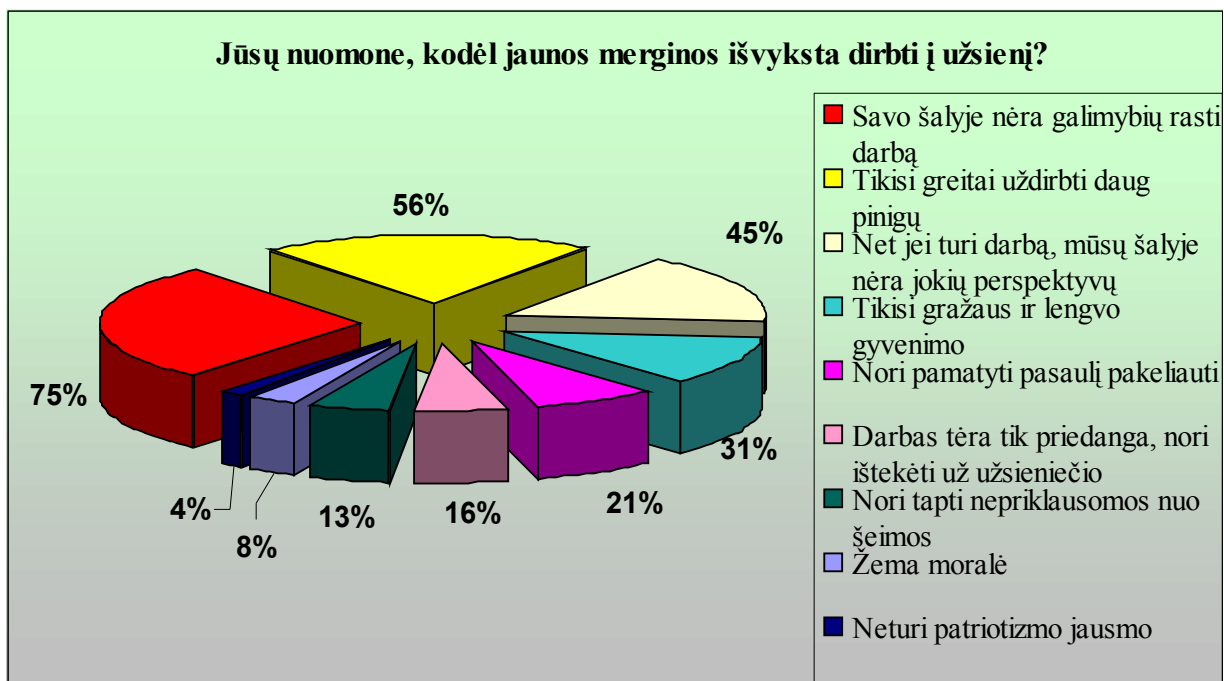
Norint atlikti prekybos žmonėmis nusikaltimo analizę, reikia visų pirma nustatyti priežastis, kodėl šis nusikaltimas vykdomas. Kiekvienas nusikaltimas turi savų priežasčių, tai yra *veiksnių*, kurie įtakoja nusikaltimo vyksmą. Prekybos žmonėmis nusikaltimo veiksniai yra įvairių teisinių institucijų, valstybinių bei nevalstybinių, nacionalinio bei tarptautinio lygio organizacijų tyrinėjimų objektas, nes išsiaiškinus prekybos žmonėmis nusikaltimo vykdymo veiksnius galima bandyti tikslingai juos įtakoti bei mažinti nusikaltimo vykdymo procesą.

Nustatyti nusikaltimo prekybos žmonėmis įtakančius veiksnius yra pakankamai sudėtinga. Kadangi pats nusikaltimas yra užslėpto tipo, nukentėjusios nuo šio nusikaltimo aukos dažniausiai nesikreipia pagalbos į teisėsaugos institucijas ar aukų palaikymo/gelbėjimo centrus. Dėl šios priežasties tikrasis nusikaltimo mastas yra nežinomas.

Sudėtingumas atskleidžiant prekybos žmonėmis bylas taip pat kyla ir dėl to, kad sunku yra atskleisti bei įrodyti šį nusikaltimą. Nukentėjusios aukos, o tai dažniausiai į prostituciją parduotos moterys, natūraliai vengia kreiptis į policiją, įvardinti nusikaltėlius, jas pardavusius į užsienio šalių viešnamius. Taip pat, galima pastebėti, kad dauguma moterų išvyksta į užsienio šalis verstis prostitucija savanoriškai, tokiais atvejais atskleisti nusikaltimą bei patraukti baudžiamojon atsakomybėn nusikaltėlius yra dar sunkiau.

Analizuojant bylas bei teismo nuosprendžius, galima pastebėti, kad absoliučioje daugumoje iš bylų nėra įrodyta atviros apgaulės ir/ar prievartos faktų. Nusikaltėliai naudoja nesmurtinius verbavimo būdus. Atvirai informuoja merginas apie darbo pobūdį, tvirtinant, kad darbas yra labai pelningas.

Atliekant įvairias apklausas, kurių metu yra pateikiami klausimai dėl prekybos žmonėmis nusikaltimo priežasčių bei skatinančių veiksnių, dažniausiai korespondentų yra nurodomos kelios pagrindinės nusikaltimo prekybos žmonėmis aukų sutikimo išvykti į užsienio šalį darbai priežastys.

6 paveikslas. Pagrindinės priežastys įvardintos respondentų, kodėl merginos išvyksta dirbti į užsienį¹⁸

Taigi, kaip matyti iš Tarptautinės migracijos organizacijos Socialinių tyrimų instituto atliktos apklausos 2001 metais Baltijos šalyse (6 paveikslas), respondentų manymu, pagrindinės priežastys, dėl kurių jaunos moterys išvyksta į užsienio šalį ieškoti darbo, yra ekonominės, t.y. jos negali rasti darbo savo šalyje, nemato ateities perspektyvų ir nori greitai bei daug užsidirbti. Taip pat kita didelė dalis respondentų pažymėjo, kad merginos siekia rasti užsienio šalyse lengvesnį ir gražesnį gyvenimą.

Taigi, įvardinus prekybos žmonėmis nusikaltimą įtakojančius veiksnius, iškyla būtinybė išanalizuoti šių veiksnių įtaką nagrinėjamam nusikaltimui. Visų pirma reikia išanalizuoti bei įvertinti ar ekonominės padėties Lietuvoje dinamika susijusi su prekybos žmonėmis nusikaltimu. Norint įvertinti ekonominės padėties įtaką nusikaltimui šiame magistriniame darbe yra atlikta *koreliacinė analizė*.

Koreliacinė analizė yra naudojama siekiant nustatyti priklausomybę tarp rodiklių įtakojančių veiksnių, tai yra, darbe yra siekiama nustatyti ar ekonominiai veiksniai įtakoja nusikaltimo prekybos žmonėmis vystymąsi.

Tarp ekonominių veiksnių yra nagrinėjami:

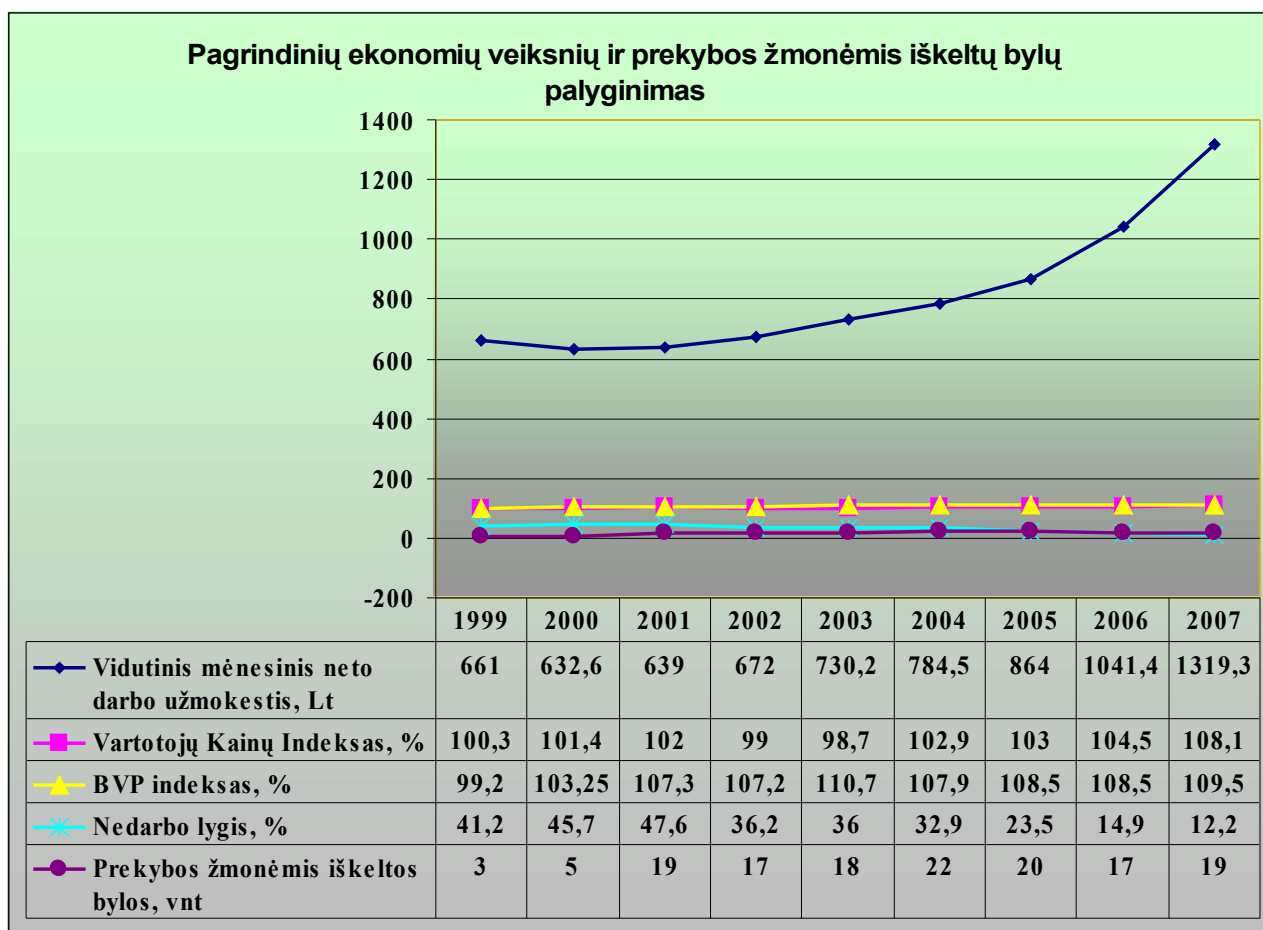
1. Vidutinis mėnesinis neto darbo užmokestis.
2. Vartotojo kainų indeksas (infliacija).

¹⁸ Sudarė autorius remiantis: Sipavičienė, A., Gaidys, V. Prekyba moterimis Baltijos šalyse: visuomenės požiūris ir informuotumas. – Vilnius: Tarptautinė migracijos organizacija, 2002. P.9.

3. Bendrasis vidaus produktas (BVP).

4. Nedarbo lygis.

Žemiau, 7 paveiksle yra vaizdiškai parodyta visų nagrinėjamų ekonominių veiksnių rodiklių dinamika per 1999-2007 metų laikotarpį. Visų šių veiksnių rodikliai yra paimti iš Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės statistinių rodiklių duomenų bazės.

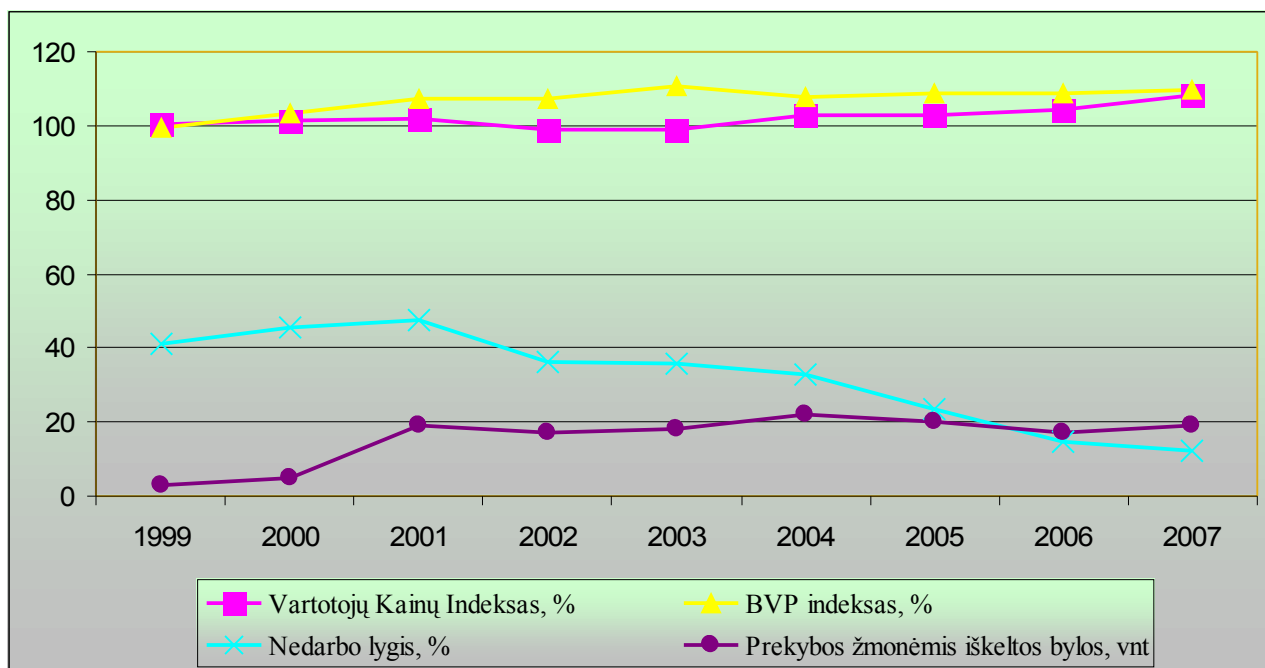
7 paveikslas. Pagrindinės priežastys įvardintos respondentų, kodėl merginos išvyksta dirbti į užsienį¹⁹

Nagrinėjami veiksniai turi skirtingas vertines išraiškas, t.y. vidutinis mėnesinis neto darbo užmokestis yra paimtas privataus sektoriaus ir atvaizduotas litine išraiška, vartotojų kainų, bendras vidaus produkto bei nedarbo lygio indeksai yra apskaičiuoti statistikos departamente procentine išraiška, o iškeltų prekybos žmonėmis bylų skaičius atvaizduojamas vienetine išraiška.

Tačiau, nepaisant skirtingų vertinių išraiškų, yra labai gerai matyti visų veiksnių dinamika laiko atžvilgiu. Vidutinis mėnesinis darbo užmokestis nuo 2000 metų didėjo, nedarbo lygis mažėjo

¹⁹ Sudarė autorius remiantis: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. Rodiklių duomenų bazė // <http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1280>; prisijungimo laikas: 2008-11-16, bei Lietuvos Respublikos Seimas. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Dėl Prekybos žmonėmis prevencijos bei kontrolės 2005-2008 metų programos patvirtinimo // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=295512&p_query=&p_tr2=; prisijungimo laikas: 2008-11-16.

nuo 2001 metų, o kiti veiksniai kito netolygiai ir ne viena kryptimi, t.y. jie tai didėjo tai mažėjo bėgant metams.

8 paveikslas. Vartotojų kainų, BVP, nedarbo lygio indeksų palyginimas su prekybos žmonėmis iškeltų bylų skaičiumi 1999-2007 metais²⁰

Vieni iš nagrinėjamų ekonominių veiksnių rodiklių tiesiogiai daro įtaką prekybos žmonėmis nusikaltimo iškeltų bylų skaičiui, kiti gi rodikliai daro atvirkštinę įtaką. Pavyzdžiui, augant infliacijai šalyje bei mažėjant BVP lygiui (gyventojų gerovės indeksui) bei didėjant nedarbo lygiui, prekybos žmonėmis iškeltų bylų skaičius atsižvelgus į apklausų rezultatus turėtų didėti. Tačiau kaip matome iš 8 paveikslo, nedarbo lygis akivaizdžiai mažėjo, BVP indeksas netolygiai bet turėjo tendenciją didėti.

Norint išsiaiškinti, kuris ekonominis rodiklis turėjo didžiausios įtakos prekybos žmonėmis nusikaltimo iškeltų bylų skaičiaus kitimui, reikėtų atlikti koreliacinę analizę pasitelkus Microsoft Office programą Excel funkciją *Data Analysis*.

3 lentelėje yra pavaizduota koreliacinės analizės matrica, kurioje yra nurodyta koreliacija tarp prekybos žmonėmis nusikaltimo iškeltų bylų skaičiaus ir keturių ekonominių veiksnių. Koreliacijos koeficientas yra ribose [-1; 1]. Jeigu koreliacijos koeficientas yra neigiamas, vadinasi nagrinėjami veiksniai turi atvirkštinę priklausomybę, jeigu teigiamas – tiesioginę. Kuo koreliacijos

²⁰ Sudarė autorius remiantis: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. Rodiklių duomenų bazė // <http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1280>; prisijungimo laikas: 2008-11-16., bei Lietuvos Respublikos Seimas. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Dėl Prekybos žmonėmis prevencijos bei kontrolės 2005-2008 metų programos patvirtinimo // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=295512&p_query=&p_tr2=; prisijungimo laikas: 2008-11-16.

koeficientas artimesnis nuliui, tuo priklausomybė mažesnė. Priklausomybė yra stipri, kai reikšmė artėja prie vieneto (teigiamo arba neigiamo).

3 lentelė. Prekybos žmonėmis nusikaltimo iškeltų bylų skaičiaus bei ekonominių veiksnių koreliacinės analizės matrica

	Prekybos žmonėmis iškeltos bylos, vnt	Vidutinis mėnesinis neto darbo užmokestis, Lt	Vartotojų Kainų Indeksas, %	BVP indeksas, %	Nedarbo lygis, %
Prekybos žmonėmis iškeltos bylos, vnt	1,0000000				
Vidutinis mėnesinis neto darbo užmokestis, Lt	0,3960090	1,0000000			
Vartotojų Kainų Indeksas, %	0,3186081	0,8825442	1,0000000		
BVP indeksas, %	0,4333811	0,4810991	0,2933098	1,0000000	
Nedarbo lygis, %	-0,4572853	-0,9301634	-0,7426154	-0,5243096	1,0000000

Nagrinėjant 3 lentelę, galima daryti išvadą, kad prekybos žmonėmis nusikaltimo iškeltų bylų skaičius turi tiesioginę priklausomybę nuo vidutinio mėnesinio neto darbo užmokesčio didėjimo, vartotojų kainų indekso, BVP indekso rodiklių. Šios priklausomybės yra tiesioginės, tačiau nestiprios (nuo 0,318 iki 0,433). Tai reiškia, kad kintant šiems rodikliams turėtų taip pat elgtis ir prekybos žmonėmis iškeltų bylų skaičiaus dinamika.

Taigi, nuo šių rodiklių ir prekybos žmonėmis nusikaltimo iškeltų bylų skaičiaus priklausomybė yra vidutiniška. Kaip bebūtų keista, nedarbo lygis iškeltų bylų skaičių įtakoja atvirkštine priklausomybe (-0,457). Tačiau ryšys yra vidutinio stiprumo, taigi, sakyti, kad jo kitimas daro esminę įtaką mūsų nagrinėjamam rodikliui – negalima.

Išnagrinėjus ekonominius veiksnius paimtus iš statistikos departamento yra nustatyta, kad visi nagrinėti veiksniai daro vidutinę (neesminę) įtaką prekybos žmonėmis iškeltų bylų skaičiaus kitimui. Vidutinio mėnesinio neto darbo užmokesčio, vartotojų kainų indekso, BVP indekso rodikliai turi tiesioginę priklausomybę, o nedarbo lygis atvirkštinę.

3.2. Prekybos žmonėmis nusikaltimo prognozavimas/paplitimas 2008-2012 metais

Siekiant išprogozuoti prekybos žmonėmis nusikaltimo paplitimo mastą bei tendenciją per artimiausius metus, pasitelkiama statistine programa Statgraphics Plus.²¹ Pasitelkus šią programą yra gaunami 4 lentelėje pavaizduoti rezultatai:

4 lentelė. Prekybos žmonėmis nusikaltimo prognozė 2008-2012 m

Forecast Table for Prekybos žmonėmis iškeltos bylos				
Model	Linear trend = 6,63889 + 1,78333 t			
Period	Data	Forecast	Residual	
1999	3	8,4222	-5,4222	
2000	5	10,2056	-5,2056	
2001	19	11,9889	7,0111	
2002	17	13,7722	3,2278	
2003	18	15,5556	2,4444	
2004	22	17,3389	4,6611	
2005	20	19,1222	0,8778	
2006	17	20,9056	-3,9056	
2007	19	22,6889	-3,6889	
Period	Forecast	Lower 95,0% Limit	Upper 95,0% Limit	
2008	24,4722	9,9251	39,0193	
2009	26,2556	10,8604	41,6507	
2010	28,0389	11,6981	44,3797	
2011	29,8222	12,4541	47,1903	
2012	31,6056	13,1422	50,0689	

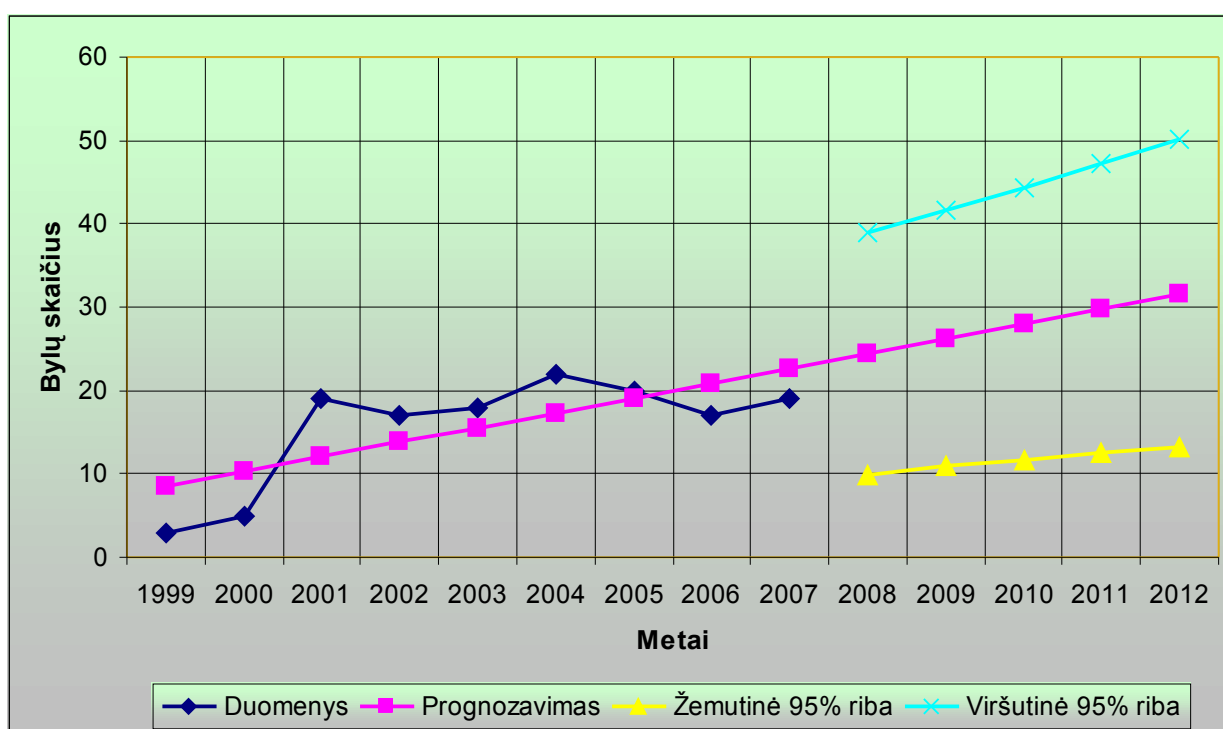
Taigi, yra nurodyta *tiesinio trendo* prognozės metodo funkcija ($6,63889 + 1,78333 t$), kuri 4 lentelėje yra pažymėta pirmu numeriu. Taip pat lentelėje yra pateikti nagrinėjami prekybos žmonėmis iškeltų bylų skaičiaus duomenys 1999-2007 metų laikotarpiui (žiūrėti 4 lentelėje antrą ir trečią numerį), pagal kuriuos ir buvo rasta trendo funkcija bei prognozuojami duomenys 2008-2012 laikotarpiui (žiūrėti ketvirtą numerį).

²¹ Polhemus Neil W Dr. How To: Forecast Seasonal Time Series Data Using Statgraphics Centurion // <http://www.statgraphics.com/How%20To%20Forecast%20Seasonal%20Time%20Series%20Data.pdf>; prisijungimo laikas: 2008-11-16.

Penktu ir šeštu numeriu pažymėti lentelėje duomenys yra 95 procentų viršutinis ir apatinis režiai. Tai reiškia, jog prognozuojamos reikšmės pakilus į šiuos režius su 95 procentų tikimybe ir tik 5 procentai tikimybės, kad per 2008-2012 metus prekybos žmonėmis iškeltų bylų skaičius gali nepakliūti į apskaičiuotus režius.

Taigi, pagal gautus statistine programa paskaičiuotus rezultatus, galima prognozuoti, kad be abejonės prekybos žmonėmis iškeltų bylų skaičius didės per ateinančius penkis metus ir remiantis gautom prognozėm 2012 metais turėtų pasiekti 31 iškeltą bylą. Su 95 procentų tikimybe galima teigti, kad prekybos žmonėmis iškeltų bylų skaičius per ateinančius metus jau nebebus žemesnis nei 9 iškeltos bylos. Tačiau taip pat jis neturėtų viršyti 50 iškeltų bylų ribos. Bei, be abejonės, nagrinėjant ilgu laikotarpiu prekybos žmonėmis iškeltų bylų skaičius turi tendenciją augti.

Žemiau yra pateiktas 9 paveikslas, kuriame pavaizduotas linijinis grafikas. Mėlyna kreivė vaizduoja realius prekybos žmonėmis iškeltų bylų skaičius 1999-2007 metais. Raudona linija yra tiesinis trendas, išvestas pagal funkciją gautą naudojant Statgraphics Plus programą. Žydra ir geltona tiesės yra atitinkamai viršutinė ir apatinė riba, apskaičiuota su 95 procentų tikimybe, kad reikšmės 2008-2012 laikotarpiu neviršys šių ribų.

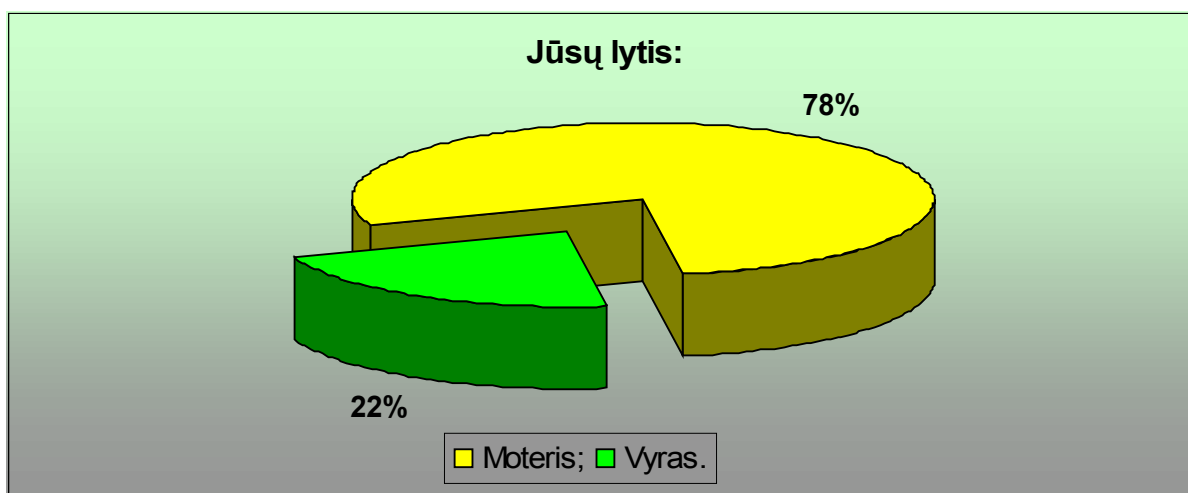
9 paveikslas. Prekybos žmonėmis iškeltų bylų skaičiaus prognozė 2008-2012 m. Sudarė autorius naudojant Statgraphics Plus programos gautus paskaičiavimus

Kaip matyti 9 paveiksle tiesinio trendo tiesė, kuri prognozuoja prekybos žmonėmis iškeltų bylų skaičių ateinantiems 5 metams į priekį, yra kylanti į viršų. Tai reiškia, kad laikui bėgant prekybos žmonėmis iškeltų bylų skaičius pagal gautas prognozes kils.

Tokios prognozinės reikšmės yra gautos todėl, kad nagrinėjamo rodiklio reikšmės pirmus du metus augo (1999-2001 metais), po to vienus metus mažėjo (2001-2002), ir nuo 2002 iki 2004 metų vėl išaugo, o nuo 2004 metų mažėjo. Rodiklio kitimas bei didelis išaugimas 2001 metais ir pastovus augimas nuo 2002 metų sąlygoja tokius prognozės rezultatus.

3.3. Prekybos žmonėmis apklausos tyrimo rezultatų analizė

Buvo atliktas tyrimas Vilniaus, Kauno, Marijampolės, Klaipėdos, Šiaulių, Alytaus apskrityse. Paplatintos anketos (žr. 1 priedą) šiose apskrityse dirbantiems policijos pareigūnams ir specialistams, kurie specializuojasi prekybos žmonėmis prevencijos srities institucijose. Anketos buvo platinamos elektroniniu būdu bei asmeniškai Lietuvos kriminalinės policijos biure, Vilniaus miesto vaiko ir moterų pensionate, Caritas.²² Moterų krizių centre. Apklausta buvo viso 138 respondentai. Visi paveikslai pateikti šiame poskyriuje yra sudaryti autoriaus, remiantis gautais anketos rezultatais.

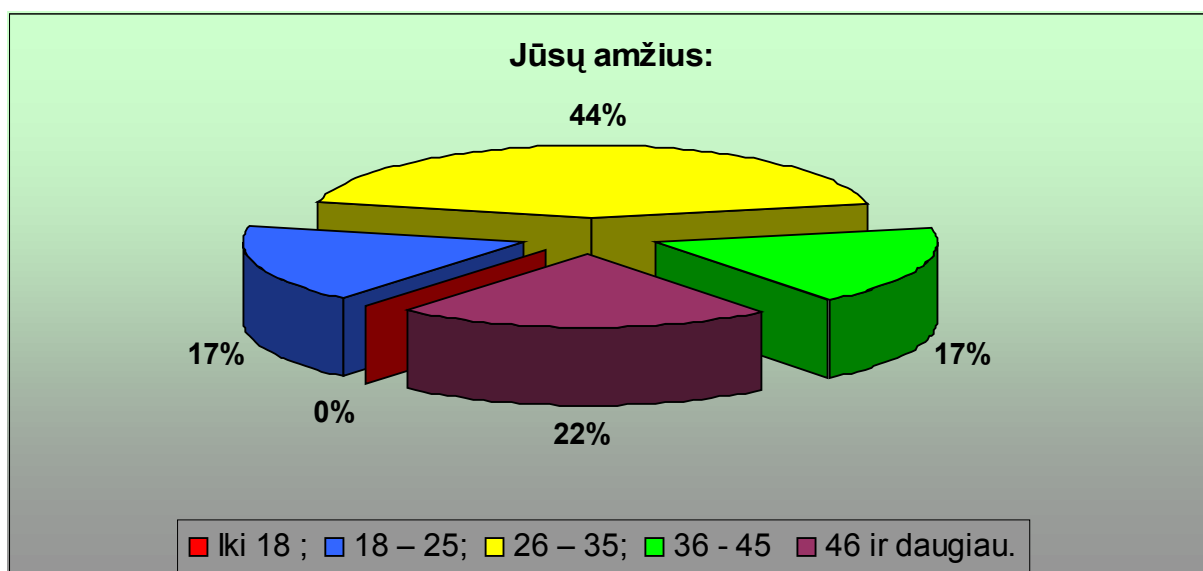
10 paveikslas. Respondentų pasiskirstymas pagal lytį

Anketos pradžioje buvo vertinami demografiniai respondentų duomenys. Apibendrinus duomenis 10 paveiksle matosi, kad apklausoje dalyvavo 78 % moterų (108 asmenys), bei 22 % vyrų (30 asmenų). Tokią moterų respondentų gausą galima paaiškinti tuo, jog didelė dalis anketų

²² Lietuvos Caritas // <http://www.caritas.lt/>; prisijungimo laikas: 2008-11-16.

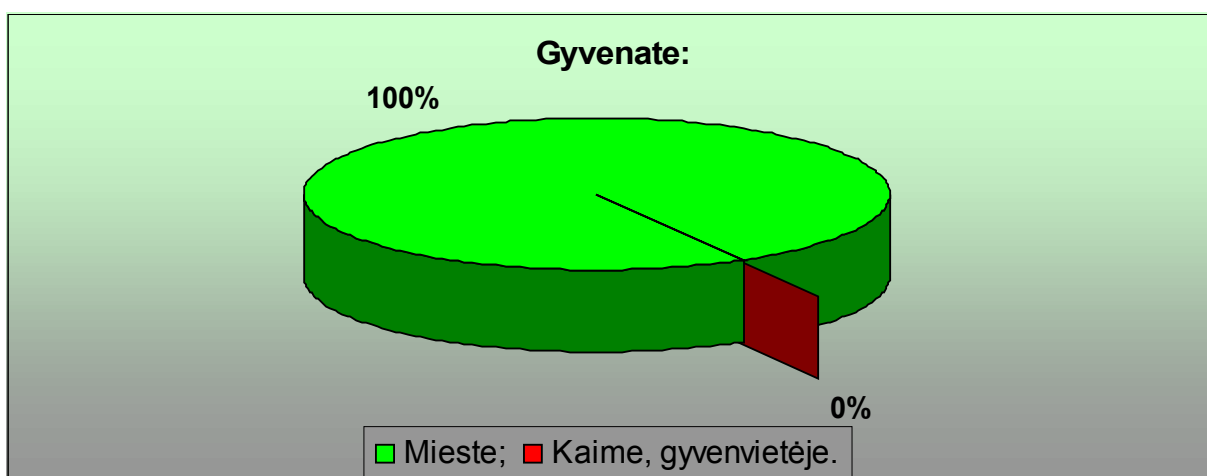
buvo platinama Vilniaus miesto vaiko ir moterų pensionate, Caritas bei Moterų krizių centre, kur daugiausia dirbančių specialistų yra moterys.

Kitas demografinis klausimas nustato respondentų amžių (žr. 11 pav.). Didžioji dauguma respondentų yra 26-35 metų amžiaus (net 44 % arba 60 respondentų), taip pat didelė respondentų dalis yra nuo 46 metų ir daugiau (22 % arba 30 respondentų). Po 17 % arba po 24 respondentus yra 18-25 metų arba 36-45 metų, iki 18 metų nebuvo nė vieno respondento.

11 paveikslas. Respondentų pasiskirstymas pagal amžių

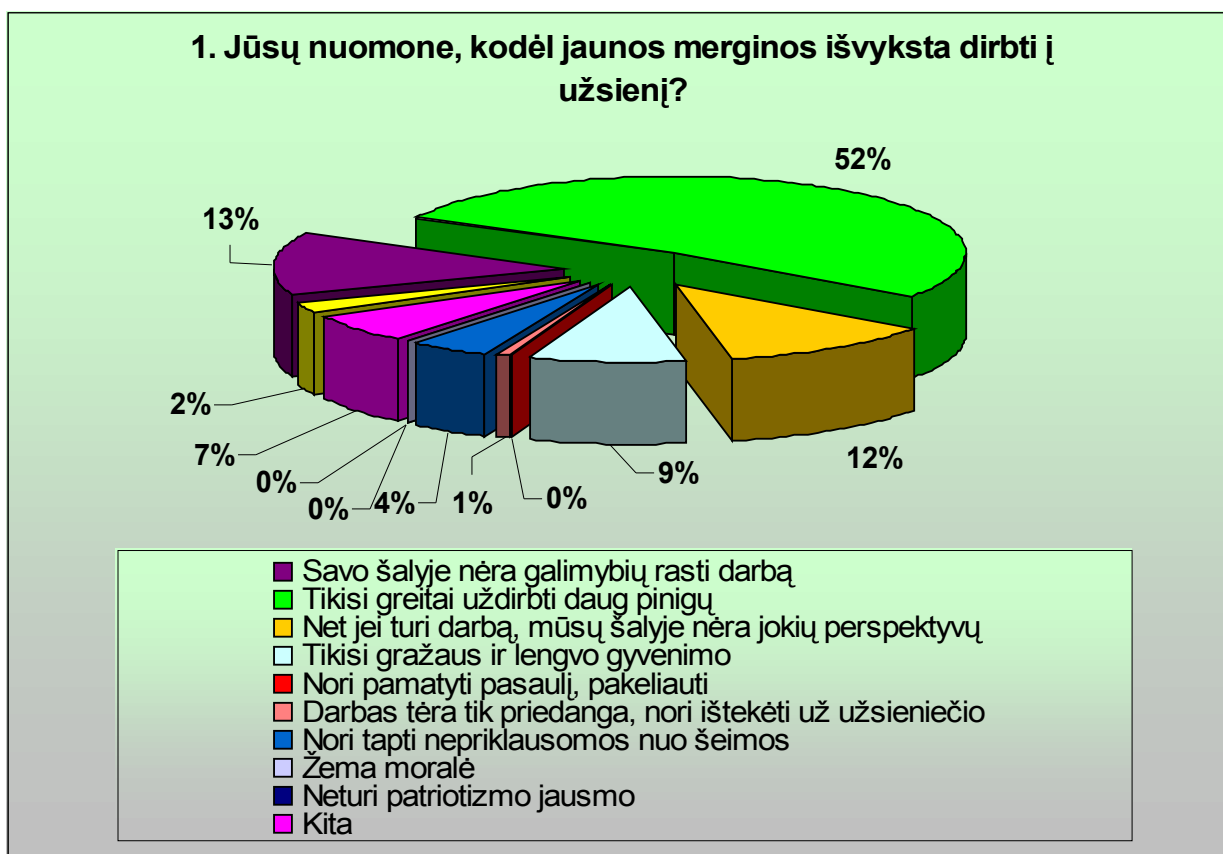
Apibendrinus galima teigti, kad kadangi atsakinėjo dirbantys žmonės tai natūralu, kad amžiaus ribos prasideda nuo 18 metų ir daugiau. Tolygus respondentų amžiaus pasiskirstymas leis kokybiškiau išanalizuoti gautus rezultatus, nes tai reiškia, kad paimta respondentų imtis tolygi ir reprezentatyvi.

12 paveikslas. Respondentų pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietą

Paskutinis iš trijų pateiktų demografinių klausimų buvo klausimas nustatantis jų gyvenamąją vietą. Visi respondentai atsakė, kad gyvena mieste (žr. 12 pav.). Ši atsakymų rezultatą galima aiškinti tuo, kad anketos buvo siunčiamos tikslinei respondentų grupei, t.y. specialistams dirbantiems prekybos žmonėmis prevencijos srityse. Anketos buvo siunčiamos į didžiausius miestus, apskritis. Akivaizdu, kad žmonės dirbantys didžiuosiuose miestuose ir gyvena juose.

Toliau anketoje buvo pateikti septyni klausimai, kurių rezultatų analizė yra svarbi nustatant prekybos žmonėmis priežastis, prekybos žmonėmis potencialias aukas, paplitimą, galimą prevencinę veiklą ir pan. Į visus klausimus respondentai turėjo pasirinkti tik po vieną atsakymą. Iš galimų atsakymo variantų buvo atsakymai „kita“ bei „nežinau“.

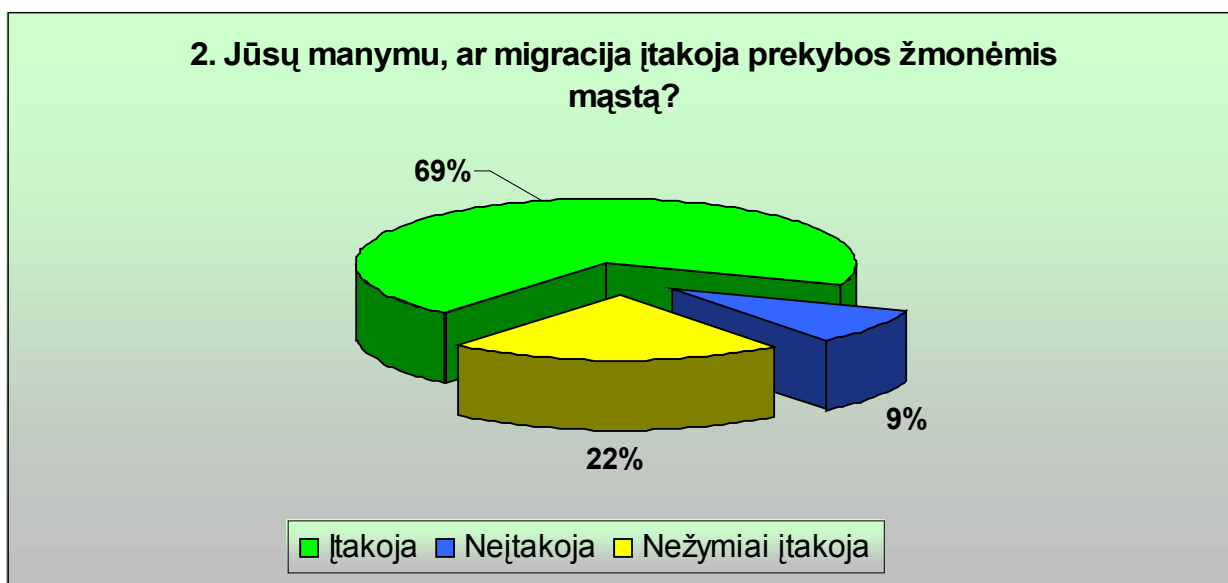
13 paveikslas. Priežastys įtakojančio merginų norą išvažiuoti dirbti į užsienį

Taigi, kaip matyti iš 13 paveikslo pirmas klausimas nustato galimus merginų dirbti į užsienį išvažiuavimo motyvus. Šis klausimas buvo pasirinktas tikslingai, norint nustatyti kokia yra specialistų nuomonė dėl veiksnių įtakojančių prekybos žmonėmis bei migracijos procesus. 3.1 poskyriuje 6 paveiksle buvo nagrinėjami 2002 metų duomenys, kai atsakinėjo visuomenė. Tuomet respondentai tarp trijų pagrindinių priežasčių įvardino „savo šalyje galimybių

nebuvimą“ (net 75,1 %), siekį „greitai užsidirbti daug pinigų“ (55,9 %) bei „perspektyvų šalyje nebuvimą“ (44,6 %).

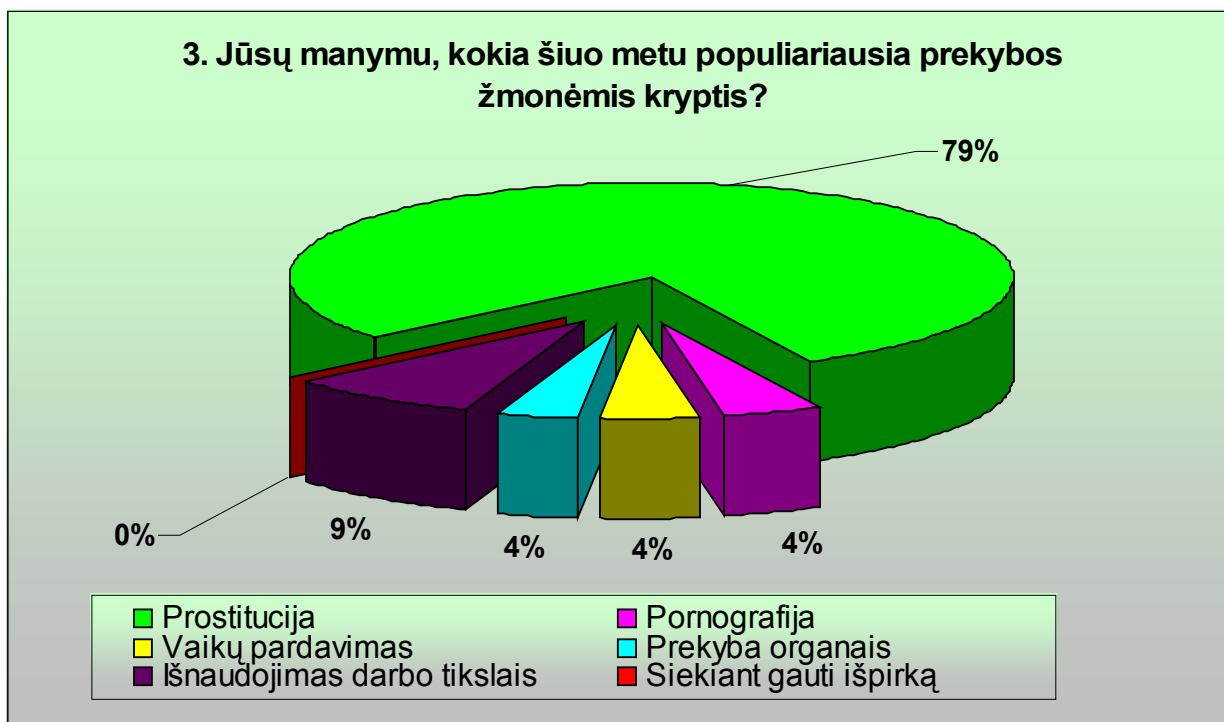
Specialistų apklausos rezultatai parodė beveik tą patį rezultatą, t.y. pagrindinės trys priežastys buvo tokios pačios, tik specialistai į pirmą vietą iškėlė atsakymą „tikisi greitai užsidirbti daug pinigų“ (net 52 % arba 72 specialistų respondentų). Tokia situacija parodo, kad prekybos žmonėmis nusikaltimo aukos yra nusivylusios šalies esama būkle, jos nemato šalyje perspektyvų, galimybių bei būdų praturtėti.

Nė vienas specialistas respondentas neįvardino kaip galimo atsakymo „siekis pamatyti pasaulį, pakeliauti“, „žema moralė“, „patriotizmo jausmo nebuvimą“ – šie atsakymai surinko 0%. Yra pažymėtina, kad net 9 respondentai atsakė „kita“, vienas iš respondentų netgi patikslino, jog turėjo omeny, kad „prekeiviai žmonėmis apgaulės būdu suteikia pažadų aukom ir išvilioja iš šalies“.

14 paveikslas. Migracijos ir prekybos žmonėmis mastų įtaka

Siekiant įvertinti ryšį tarp migracijos proceso bei prekybos žmonėmis nusikaltimo, buvo užduotas antras klausimas (žr. 14 pav.) dėl migracijos įtakos prekybos žmonėmis nusikaltimui. Šio klausimo rezultatai rodo jog, net 96 respondentai (arba 69 %) iš 138-nių mano, jog migracija „įtakoja“ prekybos žmonėmis mastą bei 22 % mano, jog migracija „nežymiai įtakoja“ šį nusikaltimą. Ir tik 12 iš 138 respondentų atsakė, jog migracija neturi įtakos prekybos žmonėmis nusikaltimui. Taigi, galima daryti išvada, jog devyni iš dešimties specialistų mano, jog migracija daro didesnę ar mažesnę įtaką prekybos žmonėmis nusikaltimo plitimui.

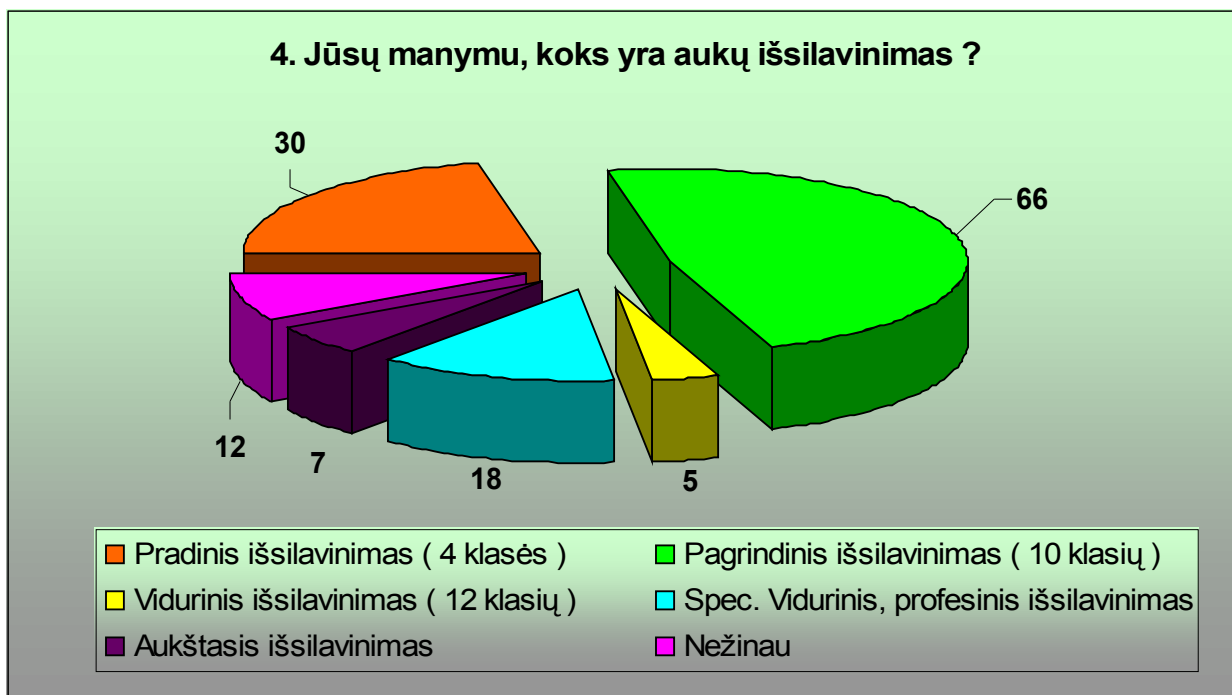

15 paveikslas. Prekybos žmonėmis nusikaltimo kryptys

Siekiant įvertinti, kokių tikslų vykdoma prekyba žmonėmis bei nustatyti nusikaltimo kryptis ir motyvus, o taip pat išanalizuoti potencialių aukų imtį, buvo užduotas trečias anketos klausimas apie numanomas prekybos žmonėmis kryptis. Analizuojant 15 paveikslo duomenis, galima teigti, jog besąlygiškai pirmauja „prostitucija“. Net aštuoni iš dešimties respondentų pažymėjo būtent prostituciją kaip pagrindinę prekybos žmonėmis kryptį.

Taigi, nusikaltimo tikslas yra išvežti aukas į užsienį su tikslu parduoti į prostitucijos verslą. Nustačius pagrindinę prekybos žmonėmis kryptį, galima nustatyti nusikaltėlių potencialios aukos pasirinkimą. Daugumoje atvejų tai yra moterys, vidutinio amžiaus, daugeliu atvejų išvaizdžios.

Reikėtų pažymėti, kad nė vienas respondentas nepažymėjo atsakymo varianto „siekiant gauti išpirką“, o „vaikų pardavimas“, „pornografija“ ir „prekyba organais“ surinko tik po 4 % respondentų atsakymų.

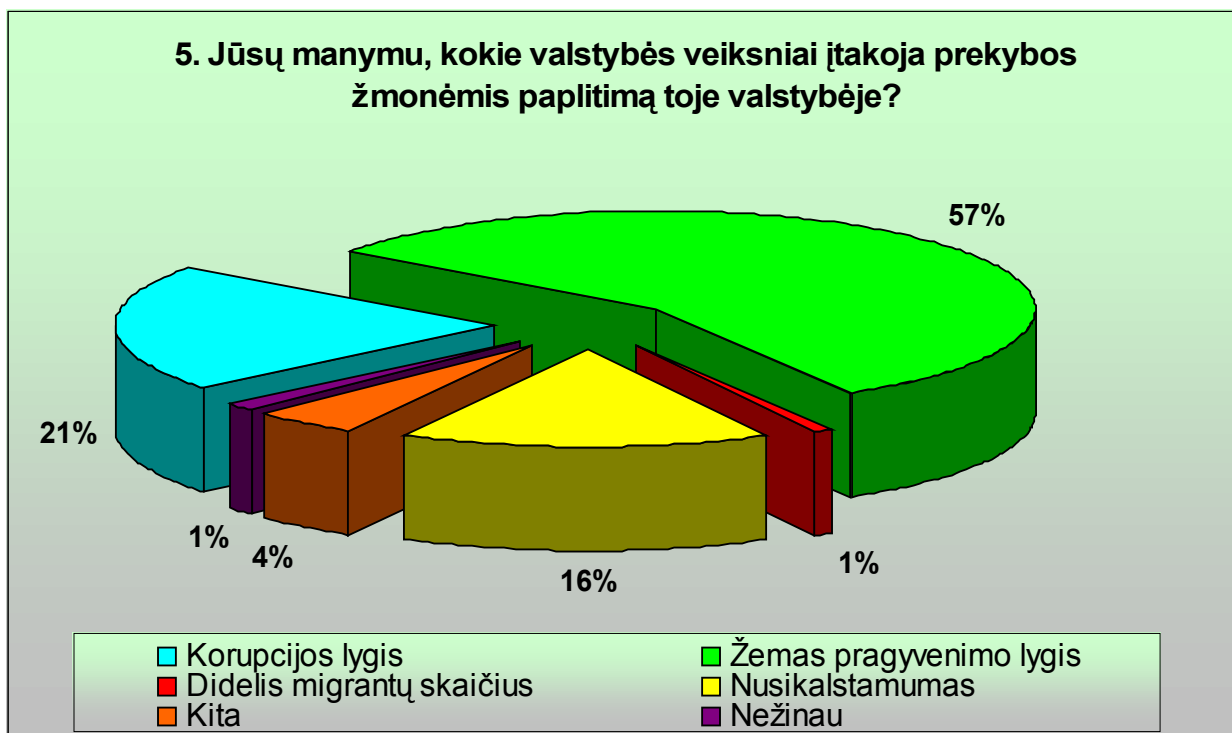

16 paveikslas. Prekybos žmonėmis nusikaltimo aukų išsilavinimas

Ketvirto klausimo atsakymai apie aukų išsilavinimo lygį yra pavaizduoti 16 paveiksle. Šiuo klausimu yra toliau analizuojama potencialios aukos charakteristika. Kaip matyti iš paveikslo beveik pusė respondentų (66 iš 138 respondentų) mano, jog aukų išsilavinimas yra ne aukštesnis už „pagrindinį (10 klasių)“. Dar 22 % (30 respondentų) pažymėjo, kad aukų išsilavinimas siekia vos „pagrindinį (4 klasės)“.

Atsakymų rezultatai dėl aukų išsilavinimo lygio truputi išsibarstę. Tačiau žinoma dauguma respondentų mano, jog aukos turi mažesnę nei „10 klasių“ išsilavinimą. Tokie rezultatai parodo, į ką reikia atkreipti dėmesį specialioms tarnyboms vykdant prekybos žmonėmis nusikaltimų prevenciją. Visų pirma į prekybos žmonėmis prevencijos programą reiktų įtraukti punktą dėl visuomenės išsilavinimo didinimo, sąlygų mokytis sudarymo, kas savo ruožtu galima tikėtis sumažintų prekybos žmonėmis apimtis.

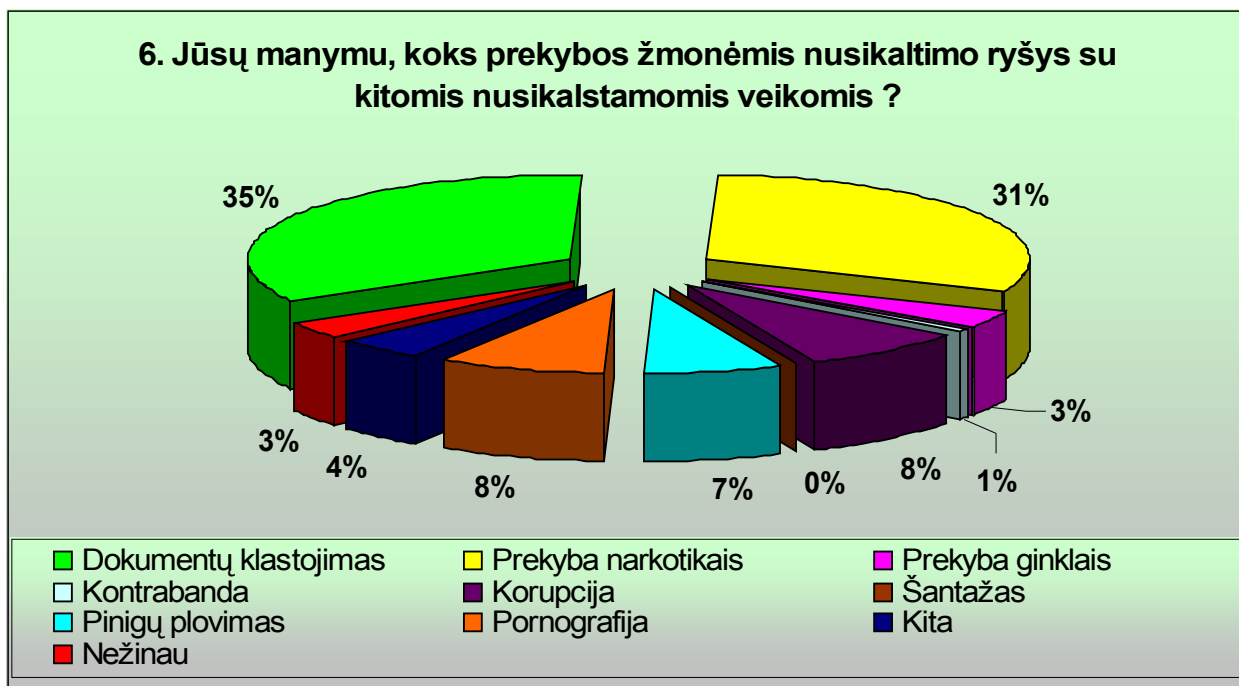
Toliau nagrinėjant penktą klausimą (žr. 17 paveikslą) apie valstybės įtaką prekybos žmonėmis nusikaltimui, buvo prieita išvados, kad dauguma respondentų specialistų mano, jog vienas iš valstybės veiksnių įtakojančių prekybos žmonėmis vystymąsi toje šalyje yra „žemas pragyvenimo lygis“ – taip atsakė net 57 % arba 78 respondentai.

17 paveikslas. Valstybės įtaka prekybos žmonėmis nusikaltimo paplitimui

Antroje vietoje yra „korupcijos lygis“ šalyje (21 % respondentų) bei trečioje vietoje „nusikalstamumo“ lygis (16 % respondentų). Gauti atsakymai, patvirtina pirmo klausimo gautus rezultatus, kai daugiau nei pusė respondentų kaip pagrindinę priežastį potencialiom aukom išvykti į užsienį nurodė „norą užsidirbti pinigų“. Taigi, galima daryti išvadą, jog aukos priklauso nepasiturinčiom šeimom, nusivylusios savo padėtimi šalyje bei nematančios joje jokių ateities perspektyvų.

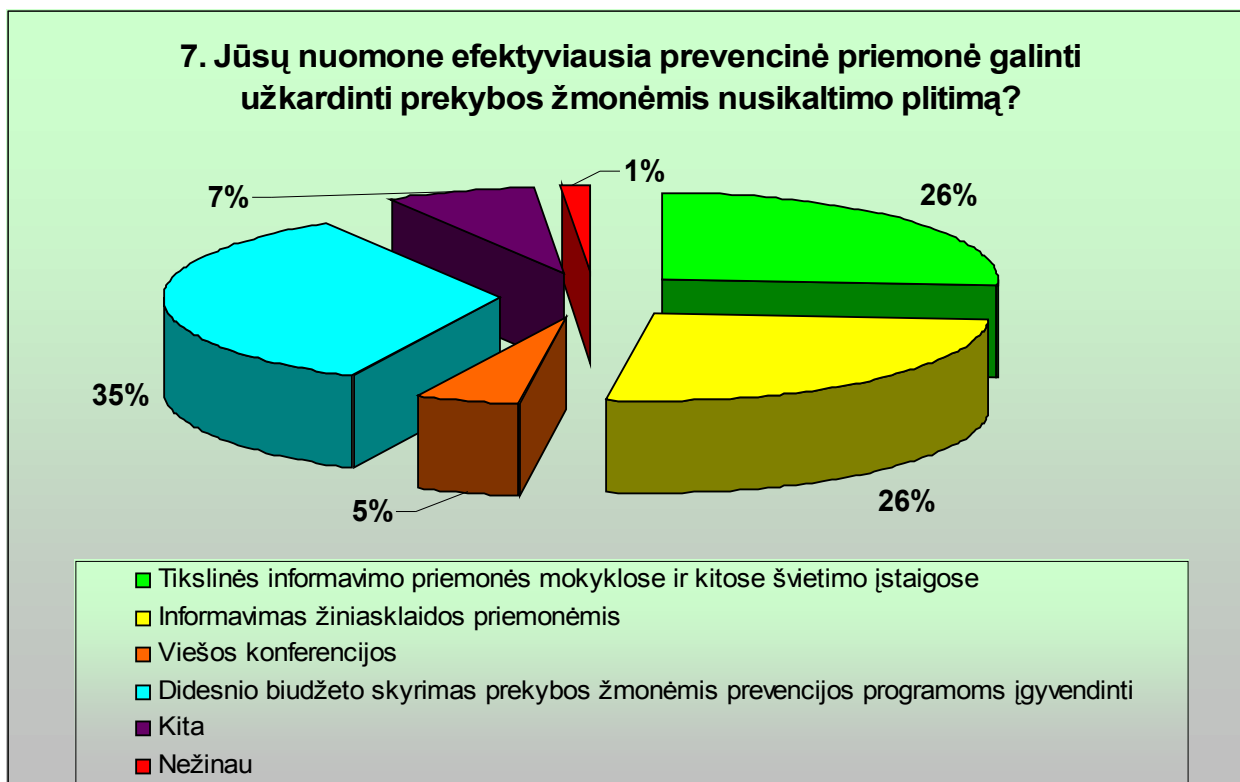
Tačiau kaip matome iš šio klausimo rezultatų „didelis migrantų skaičius“ neįtakoja (tik 1 respondentas nurodė šį atsakymo variantą) prekybos žmonėmis paplitimą šalyje. Nors absoliuti dauguma prie antro klausimo nurodė migracijos įtaką prekybos žmonėmis nusikaltimui. Taigi, šį atsakymą reikėtų vertinti šalies ir tarptautiniu mastu. Migrantų skaičius šalyje turi mažą įtaką prekybos žmonėmis vystymuisi toje šalyje, tačiau migracijos procesas tarptautiniu mastu, be abejo, turi didelę įtaką prekybos žmonėmis mastui, nusikaltėlių migracijai, nusikalstamų schemų sudėtingumui.

18 paveikslas. Prekybos žmonėmis ryšys su kitomis nusikalstamomis veikomis

Ryšį tarp prekybos žmonėmis su kitomis nusikalstamomis veikomis nustatyti yra pakankamai sunku, nes dažniausiai trūksta įtikinamų įrodymų. Tačiau į šeštą klausimą (žr. 18 paveikslą) atsakydami respondentai nurodė daug skirtingų atsakymų variantų. Viena trečioji respondentų dalis pažymėjo „dokumentų klastojimas“ kaip nusikaltimą, kuris yra neatsiejama prekybos žmonėmis nusikaltimo dalis, kita trečioji dalis respondentų nurodė „narkotikų prekybą“ kaip pagrindinę nusikaltimo rūšį esančią šalia prekybos žmonėmis nusikaltimo. Bei trečia respondentų dalis savo atsakymus paskirstė nusikaltimų rūšims pavaizduotoms paveiksle („pornografija“ – 8 %, „korupcija“ – 8 %, „pinigų plovimas“ – 7 %, „prekyba ginklais“ – 3 %). Dokumentų klastojimas iš tiesų yra neatsiejama prekybos žmonėmis dalis, kadangi norint išvežti auką iš šalies dažnai yra klastojami asmens tapatybės bei kiti dokumentai.

Taip pat reikėtų pažymėti, kad buvo atsakymų variantų kai respondentai nurodė, jog „nežino“ kokie nusikaltimai turi ryšį su prekyba žmonėmis. Bei 7 respondentai nurodė atsakymo variantą „kita“ iš kurių vienas patikslino, jog, jo manymu, „smurtas, grasinimai, prievarta“ turi pagrindinį ryšį su prekyba žmonėmis nusikaltimu.

19 paveikslas. Prevencinės priemonės prekybos žmonėmis nusikaltimo plitimui

Paskutinis septintas klausimas parodo respondentų nuomonę į prekybos žmonėmis nusikaltimo plitimo prevencines priemones. 19 paveiksle pavaizduoti atsakymo variantai parodo, kad respondentai kaip efektyviausias prevencines priemones prekybos žmonėmis nusikaltimo plitimui užkardinti nurodė tris pagrindines priemones, tai „didesnio biudžeto skyrimą prevencijos programos įgyvendinimui“ (nurodė 35 % arba 47 respondentai), „tikslinės informavimo priemonės mokyklose bei kitose švietimo įstaigose“ ir „informavimas žiniasklaidos priemonėmis“ (po 26% arba 36 respondentus).

Didesnio biudžeto skyrimas įgalintų ir skirti daugiau lėšų visuomenės informavimo žiniasklaidos priemonėmis įgyvendinimui, ir mokyklų bei kitų švietimo įstaigų reformom ryšium su naujų paskaitų apie prekybos žmonėmis nusikaltimą dėstymu.

Reikėtų pažymėti, kad buvo 10 žmonių, kurie atsakė į klausimą pažymėdami „kita“ atsakymo variantą. Du iš šių respondentų patikslino savo atsakymo variantus nurodydami „skurdo mažinimą“ bei „griežtesnes bausmes prekeiviams žmonėmis“.

Apibendrinant gautus anketos rezultatus galima teigti, kad pagrindiniai veiksniai skatinantys potencialias aukas važiuoti į užsienio šalis yra ekonominės priežastys (noras daugiau uždirbti, nusivylimas šalyje esančiomis galimybėmis rasti darbą bei šalyje perspektyvų nebuvimą). Tačiau tokį požiūrį ir potencialių aukų situaciją pagrindė lemia jų žemas išsilavinimo

lygis (žemesnis nei pagrindinis), bei iš tiesų esantis žemas pragyvenimo lygis. Tarptautinė migracija daro didelę įtaką prekybos žmonėmis nusikaltimo paplitimui, tačiau esantys šalyje migrantai mažai įtakoja analizuojamą nusikaltimą.

Kaip labiausiai paplitusi nusikaltimo rūšis yra prostitucija, taigi galima daryti prielaidą, kad absoliuti potencialių aukų dauguma yra moterys, vidutinio amžiaus. Kaip pagrindiniai nusikaltimai vykdomi kartu su prekyba žmonėmis yra dokumentų klastojimas bei narkotikų prekyba, jeigu bus kovojama su šiomis nusikaltimo rūšimis, galima būtų sumažinti nusikaltimų prekybos žmonėmis skaičių. O didesnis biudžetas skirtas analizuojamo nusikaltimo prevencijai įgalintų efektyviau kovoti ir mažinti nusikaltimo apimtį.

Apibendrinus prekybos žmonėmis kriminologinę charakteristiką galima patvirtinti arba paneigti darbo pradžioje iškeltas hipotezes:

Pirmoji iškelta hipotezė „Prekybos žmonėmis nusikaltimą įtakoja šalies ekonominiai veiksniai“ *pasitvirtino*, nes išanalizavus trečiame skyriuje statistinius duomenis (vidutinį darbo užmokestį, vartotojo kainų indeksą, bendrąjį vidaus produktą bei nedarbo lygį) atspindinčius ekonominę šalies būklę, bei atlikus koreliacinę analizę buvo rastas tiesioginis vidutiniškas ryšys tarp analizuotų rodiklių bei iškeltų bylų skaičiaus. Taip pat, atlikus apklausą specialistų dirbančių prekybos žmonėmis prevencijos srityje buvo gauti sekantys rezultatai: net 57 proc. respondentų į pirmą vietą iš įtakojančių prekybą žmonėmis veiksnių iškėlė „žemą pragyvenimo lygį“, o kaip priežastis, kodėl merginos susigundo išvykti į užsienį absoliuti dauguma nurodė „siekį užsidirbti daug pinigų“.

Antroji iškelta hipotezė „Migracijos proceso suintensyvėjimas, įstojus Lietuvai į Europos Sąjungą bei atidarius sienas, daro tiesioginę įtaką prekybos žmonėmis mastams“ *pasitvirtino*. Išanalizavus gautus apklausos rezultatus, kurioje dalyvavo specialistai dirbantys prekybos žmonėmis prevencijos srityje, paaiškėjo, kad devyni iš dešimties respondentų mano, kad migracija daro įtaką prekybos žmonėmis mastui.

IŠVADOS

Apibendrinus prekybos žmonėmis kriminologinę charakteristikos analizę galima padaryti išvadas darbo pradžioje *iškeltiems uždaviniams*:

1. Apibūdinus prekybos žmonėmis nusikaltimo sampratą bei pateikus nusikaltimo mechanizmo vystymosi istoriją pasaulyje bei Lietuvoje, galima teigti, kad po antrojo pasaulinio karo yra pastebimas prekybos žmonėmis nusikaltimo suintensyvėjimas. Yra nustatyta, kad to priežastimi tapo sienų panaikinimas bei Europos Sąjungos šalių bevizio režimo nustatymas. Taip pat yra nustatyta, kad Lenkija dvidešimto amžiaus pabaigoje įvardijama kaip viena populiariausių šalių, per kurią nelegaliai gabenami žmonės patenka į Vakarų Europą, kaip ir Rusijos sienos su Afganistanu bei Kinija, kurių pasienio kontrolė yra tikrai prasta.
2. Išanalizavus nusikaltimo struktūrą bei patį prekybos žmonėmis procesą yra nustatyta, kad nusikaltimo procesui yra būdinga tendencija kisti, šį nusikaltimo bruožą įtakoja pasaulyje vykstantys globalizacijos procesai, įstatymų kaita (atsiranda vis naujų spragų įstatymuose), korupcijos lygis pasienio punktuose.
3. Išanalizavus prekybos žmonėmis nusikaltimų schemas, jų sudarymo bei įgyvendinimo ypatumus yra nustatyta, kad nusikaltėliai tampa atsargesni, sugalvoja įvairesnių nusikaltimo schemų, atsiskaitymus vykdo per trečiuosius asmenis, kad būtų kuo mažesnė galimybė juos susekti. Galima teigti, kad absoliučioje daugumoje prekybos žmonėmis bylose aukos yra iš asocialių, neturtingų šeimų, be arba su žemu išsilavinimu, nekalbančios užsienio kalbomis, o verbuojamos jos yra dažniausiai kaimuose ar nedideliuose miesteliuose, kur pragyvenimo lygis mažesnis nei didmiesčiuose.
4. Atlikus prekybos žmonėmis veiksnių 1999-2007 metų analizę yra nustatyta, kad išnagrinėti ekonominiai veiksniai (vidutinis mėnesinis neto darbo užmokestis, vartotojų kainų indeksas, BVP indeksas bei nedarbo lygis) daro vidutinę (neesminę) įtaką prekybos žmonėmis iškeltų bylų skaičiaus kitimui. Remiantis esama statistika yra prognozuojama, kad prekybos žmonėmis iškeltų bylų skaičius, be abejonės, didės per ateinančius penkis metus ir, remiantis gautom prognozėm, 2012 metais turėtų pasiekti 31 iškeltą bylą. Su 95 procentų tikimybe galima teigti, kad prekybos žmonėmis iškeltų bylų skaičius per ateinančius metus jau nebebus žemesnis nei 9 iškeltos bylos, tačiau taip pat jis neturėtų viršyti 50 iškeltų baudžiamųjų bylų ribą.

Atlikus prekybos žmonėmis prevencijos specialistų apklausą bei išanalizavus apklausos rezultatus galima padaryti išvadas:

1. Lyginant 2002 metų visuomenės atsakymus bei 2008 metų specialistų atsakymus į klausimą dėl priežasčių, kodėl merginos išvyksta dirbti į užsienį, rezultatai buvo vienodi, t.y. trys pagrindinės priežastys buvo tos pačios, kas parodo, kad prekybos žmonėmis nusikaltimo aukos yra nusivylusios šalies esama būkle, jos nemato šalyje perspektyvų, galimybių bei būdų praturtėti.
2. Nustatyta, kad migrantų skaičius šalyje turi mažą įtaką prekybos žmonėmis nusikaltimo vystymuisi toje šalyje, tačiau migracijos procesas tarptautiniu mastu, be abejo, turi didelę įtaką prekybos žmonėmis mastui, nusikaltėlių migracijai, nusikaltimų schemų sudėtingumui. Net 96 respondentai (arba 69 %) iš 138-nių mano, jog migracija „įtakoja“ prekybos žmonėmis mastą bei 22 % mano, jog migracija „nežymiai įtakoja“ šį nusikaltimą.
3. Aštuoni iš dešimties respondentų pažymėjo būtent „prostituciją“ kaip pagrindinę prekybos žmonėmis kryptį. Taigi yra nustatyta, kad nusikaltimo tikslas yra išvežti aukas į užsienį su tikslu parduoti į prostitucijos verslą.
4. Dauguma respondentų mano, jog aukos turi mažesnę nei „10 klasių“ išsilavinimą. Tokie rezultatai parodo, kad reikia atkreipti dėmesį specialioms tarnyboms vykdant prekybos žmonėmis nusikaltimo užkardinimą ir prevenciją.
5. Nagrinėjant valstybės įtaką prekybos žmonėmis nusikaltimui, buvo prieita išvados, kad dauguma respondentų specialistų mano, jog vienas iš valstybės veiksnių, įtakančių prekybos žmonėmis vystymąsi toje šalyje, yra „žemas pragyvenimo lygis“ – taip atsakė net 57 % arba 78 respondentai.
6. Yra nustatyta, kad aukos priklauso nepasiturinčiom šeimom, nusivylusios savo padėtimi šalyje bei nematančios joje jokių ateities perspektyvų. Tai parodo, kad daugiau nei pusė respondentų kaip pagrindinę priežastį potencialiom aukom išvykti į užsienį nurodė „norą užsidirbti pinigų“.
7. Nustatyta, kad „dokumentų klastojimas“ bei „narkotikų prekyba“ yra neatsiejamos prekybos žmonėmis nusikaltimo dalys.
8. Išanalizavus gautus apklausos rezultatus, yra nustatyta, kad „didesnio biudžeto skyrimas prevencijos programos įgyvendinimui“, „tikslinės informavimo priemonės mokyklose bei kitose švietimo įstaigose“ ir „informavimas žiniasklaidos priemonėmis“ yra efektyviausios prevencinės priemonės kovojant su prekybos žmonėmis nusikaltimo plitimu.

PASIŪLYMAI

1. Nustačius, kad prekybos žmonėmis nusikaltimo suintensyvėjimo priežastimi tapo sienų panaikinimas bei Europos Sąjungos šalių bevizio režimo nustatymas, *yra siūloma* sugriežtinti pasienio punktų kontrolę, tikrinti pasienio punktų darbuotojus bei mažinti korupcijos lygį.
2. Nustačius, kad įstatymų kaita bei atsirandančios spragos juose įtakoja prekybos žmonėmis nusikaltimo tendencijas, *yra siūloma* peržiūrėti, papildyti bei sugriežtinti įstatymus, didinant baudžiamąją atsakomybę už nusikalstamą veiką. Taip pat griežtinant bausmę susijusiems asmenims, kurie tiesiogiai ar netiesiogiai dalyvauja prekybos žmonėmis nusikaltimo procese.
3. Nustačius, kad absoliučioje daugumoje prekybos žmonėmis bylose aukos yra iš asocialių, neturtingų šeimų, be arba su žemu išsilavinimu, nekalbančios užsienio kalbomis bei verbuojamos dažniausiai kaimuose ar nedideliuose miesteliuose, kur pragyvenimo lygis mažesnis nei didmiesčiuose, *yra siūloma* nusikaltimo prevencijos institucijoms skirti didesnę dėmesį padidintos rizikos regionams bei potencialių aukų grupei.
4. Atsižvelgus į atliktą prekybos žmonėmis prevencijos specialistų apklausą bei išanalizavus apklausos rezultatus ir padarius atitinkamas išvadas, *yra siūloma* skirti didesnę biudžetą prevencijos programos įgyvendinimui, visuomenės informavimo žiniasklaidos priemonėmis bei mokyklų ir kitų švietimo įstaigų reformoms, ryšium su naujų paskaitų apie prekybos žmonėmis nusikaltimo dėstymu ir išaiškinimu.
5. Taip pat, atsižvelgus į tyrimo rezultatus, *yra siūloma* į prekybos žmonėmis prevencijos programą įtraukti punktą dėl visuomenės išsilavinimo didinimo, sąlygų mokytiis sudarymo, lengvatų sudarymą mokantis užsienių kalbų, kas savo ruožtu sumažintų prekybos žmonėmis apimtį, kadangi dauguma aukų yra baigusiu tik 10 klasių bei nemokančių užsienio kalbų.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Teisės aktai:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija//Valstybės žinios.1992, Nr. 33-1014.
2. Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas//Valstybės žinios.1985, Nr.1-1.
3. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, įsigaliojęs 2000 metų rugsėjo 26 d. LR įstatymu Nr. VIII-1968.
4. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. Sausio 17 d. nutarimas Nr. 62 „Dėl Prekybos žmonėmis ir prostitucijos kontrolės bei prevencijos 2002–2004 metų programos“//Valstybės žinios. 2002, Nr. 6-231.
5. Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministro 2003 m. liepos 2 d. įsakymas Nr. 1V-250 „Dėl viešojo saugumo plėtros iki 2010 metų strategijos patvirtinimo“//Valstybės žinios. 2003, Nr. 113-5092.

Specialioji literatūra:

1. Abramavičiūtė, I., Augutienė, R., Erentaitė, R. ir kolektyvas. Teisėsaugos institucijų veikla, susidūrus su prekyba žmonėmis. (Praktinis vadovas policijos pareigūnams). Vilnius: Tarptautinė Migracijos Organizacija. 2005.
2. Bazylevas, I. Prekybos žmonėmis prevencija ir kontrolė Lietuvoje. Vilnius: SmirnovoIĮ. 2003. P.35.
3. Beresnevičiūtė R. ir kiti. Besislepiančios nuo visuomenės. Sekso paslaugų teikėjų padėtis Lietuvoje: vertinimai ir rekomendacijos. Vilnius. 2006.
4. Budra, R. Prekybos žmonėmis nusikaltimo tyrimo metodika // Mokymo priemonė.
5. Burneikienė, A. Prekyba žmonėmis ir aukų reintegracijos problemos Lietuvoje. 2004.
6. Hockenos, P. I had moral problems: East Europe struggles with booming sex-trade bussiness. Ft. Worth Star-Telegram. 1996.

7. Gustienė, O. Prekyba žmonėmis ir aukų reintegracijos problemos Lietuvoje. Vilnius. 2004.
8. Karmaza, E. Prekyba moterimis ir vaikais: metodiniai patarimai pedagogams: prevencinės veiklos aspektai.
9. Lietuvos žmogaus teisių asociacijos dingusių žmonių šeimų paramos centras. Prekyba žmonėmis ir žmonių dingimas: problemos ir sprendimai // Konferencijos pranešimai. Vilnius. 2000.
10. Marcinkevičienė, D., Praspaliauskienė, R. Prekyba moterimis ir prostitucija. Vilnius. 2003. P.22
11. Marcinkevičienė, D., Praspaliauskienė, R. Prekyba moterimis. Vilnius: VĮ Praeities Pėdos. 1999.
12. Sipavičienė, A., Erentaitė, R., Augutienė, R., Laiconienė, R., Tureikytė, D. ir kolektyvas. Prekyba žmonėmis: problema, prevencija, pagalba aukoms. Vilnius: Tarptautinė migracijos organizacija. 2004.
13. Sipavičienė, A., Gaidys, V. Prekyba moterimis Baltijos šalyse: visuomenės požiūris ir informuotumas. Vilnius: Tarptautinė migracijos organizacija. 2002.
14. Sipavičienė, A., Tureikytė, D. Nelegali migracija Lietuvoje: retrospektyva ir šių dienų problemos. Vilnius. 2000.
15. Situacijos dėl prekybos žmonėmis aukų (nepilnamečių) bei nepilnamečių prostitucijos apibendrinimas. Prekybos žmonėmis tyrimo bei teismo nagrinėjimo problemos Lietuvoje. Vilnius: Tarptautinė migracijos organizacija. 2006.
16. Skeldon, R. Trafficking: A Prospective from Asia. Blackwell Publishing. 2000.
17. Šalaševičiūtė R. Nepilnamečių prekybos žmonėmis aukų bei nepilnamečių prostitucijos Lietuvoje įvertinimas. Mokomojo seminaro apie prekybą žmonėmis žiniasklaidos atstovams medžiaga. Vilnius. 2008.
18. Tarptautinė migracijos organizacija. Prekybos žmonėmis nusikaltimų tyrimo metodika // mokymo priemonė. Vilnius: Tarptautinė migracijos organizacija. 2007.
19. Tarptautinė migracijos organizacija. Prekyba žmonėmis: policijos pareigūno konspektas. Vilnius: Tarptautinė migracijos organizacija. 2006. P.7.

Internetiniai šaltiniai:

1. Baronienė, D. Prekyba žmonėmis: mitai ir tikrovė // <http://www.bernardinai.lt/index.php?url=articles/58500> ; prisijungimo laikas: 2007-12-10.
2. Bazylevas, I. Vidaus reikalų ministerija. Organizuotas nusikalstamumas ir prekyba žmonėmis // http://www.lygus.lt/ITC/files_smurtas/Kd.doc ; prisijungimo laikas: 2008-09-15.
3. Bureau NRM the Hague, A.G. Korvinus. (2003). Trafficking in Human Being. Supplementary figures. Second report of Dutch National Rapporteur // <http://rechten.uvt.nl/victimology/national/NL-NRMEngels2.pdf> ; prisijungimo laikas: 2008-10-11.
4. Dėl prekybos žmonėmis ir prostitucijos kontrolės bei prevencijos 2002–2004 Metų programos <http://www.nplc.lt/lit/ta/20030128.doc> ; prisijungimo laikas: 2008-10-11.
5. Dingusių žmonių šeimų paramos centras. Prekyba žmonėmis // <http://www.missing.lt/przmonemis.php> ; prisijungimo laikas: 2007-12-10.
6. Lietuvos Caritas // <http://www.caritas.lt/>; prisijungimo laikas: 2008-11-16.
7. Lietuvos žmogaus teisės centras. Prekyba žmonėmis: prevencija, aukų apsauga, problemos sprendimo būdai // http://www.etib.lt/site_files/aktualijos%20ir%20naujienos%20prekzmon%20-brosiura.doc ; prisijungimo laikas: 2008-09-21.
8. Litvinaitė, S. Prekyba žmonėmis: problemų nemažėja // <http://www.bernardinai.lt/index.php?url=articles/10754> ; prisijungimo laikas: 2008-09-21.
9. Prekyba žmonėmis prevencija ir kontrolė informacinis konsultacinis tinklapis. Nacionaliniai ir tarptautiniai teisės aktai // http://sos.vrm.lt/mod_richtext.php?pid=12 ; prisijungimo laikas: 2008-09-15.
10. Protocol to prevent, suppress and punish trafficking in persons, especially women and children, supplementing the United Nations convention against transnational organized crime. 4 December 2000 // www.uncjin.org:80/Documents/documents.html ; prisijungimo laikas: 2008-10-11.
11. Tarptautinė migracijos organizacija. Leidiniai ir tyrimai // <http://www.refocusbaltic.net/lt/main/research> ; prisijungimo laikas: 2008-09-15.

12. U.S. Department of Justice. (2003) Assessment of USA Activities to Combat Trafficking // <http://www.state.gov/g/tip/rls/rpt/23495.htm> ; prisijungimo laikas: 2008-10-11.

Rusų kalba literatūra:

1. Гиллиэн Колдуэлл, Стивен Гэлстер, Надей Стейнзор. Преступление и порабощение. Разоблачение секс-торговли женщинами из стран бывшего СССР. Москва. 1997. С.6.
2. Госкомстат России, цит. по: Елена Тюриканова, «Женщины в поисках работы за рубежом: женская трудовая миграция из России», Валдай-96, Материалы первой летней школы женских и гендерных исследований в России. Москва. 1997.
3. Министерство юстиции Японии. «Число российских женщин, въезжающих в Японию». 1996.

ANOTACIJA

Magistro baigiamajame darbe analizuojama prekybos žmonėmis kriminologinė charakteristika. Pirmoje dalyje naudojantis įvairiais teisės aktais yra lyginamos prekybos žmonėmis nusikaltimo sampratos Lietuvoje bei pasaulyje, taip pat yra apžvelgta nusikaltimo vystymosi pasaulyje istorija. Antroje darbo dalyje yra pateikti keli atliekami ikiteisminiai tyrimai bei išanalizuotos nusikaltimo schemas, kurios yra pavaizduotos paveiksluose. Trečioje darbo dalyje yra atlikta prekybos žmonėmis veiksnių 1999-2007 metų analizė bei nustatytas ryšys tarp ekonominių veiksnių bei iškeltų baudžiamųjų bylų skaičiaus. Remiantis gautais rezultatai yra atlikta prognozė 2008-2012 metams bei pateiktas numatomas prekybos žmonėmis paplitimo grafikas. Atlikus specialistų dirbančių nagrinėjamoje srityje apklausą buvo gauti bei išanalizuoti anketų rezultatai.

Pagrindiniai žodžiai: prekybos žmonėmis kriminologinė charakteristika, prekybos žmonėmis nusikaltimo procesas, prekybos žmonėmis veiksniai, prekybos žmonėmis struktūra, prekybos žmonėmis prognozė.

ANOTATION

In the final Master's thesis there is analyzed the criminological characteristics of human trafficking. In the first part using a variety of legislation there are compared the concepts of the human trafficking crime in Lithuania and in the world, as well there is surveyed the history of the crime development in the world. In the second part of the thesis several pre-trial investigations are presented and the crime schemes shown in the pictures are analyzed. In the third part of the thesis there are analyzed the factors of the human trafficking in 1999-2007, and the relation between the economic factors and number of cases initiated is established. According to the results obtained a forecast for the period from 2008 to 2012 is made and the forecasted prevalence diagram of the human trafficking is presented. After the survey of the specialists working in the field studied the results of the questionnaires were obtained and analyzed.

Key words: criminological characteristics of human trafficking, the process of the human trafficking crime, factors of human trafficking, the structure of human trafficking, the forecast of human trafficking.

SANTRAUKA

Europos duomenimis, vien į Vakarų Europą kasmet parduodama tūkstančiai moterų ir vaikų, daugiausia iš Rytų ir Centrinės Europos šalių. Europos Sąjungos nevyriausybinų organizacijų teigimu šie skaičiai kelis kartus didesnis. Augant prekybos žmonėmis mastams, požiūris į šį reiškinį pasaulyje keičiasi. Vis daugiau valstybių susirūpina tokių aukų apsauga, ypač jei šios sutinka duoti parodymus iškeltose bylose prieš prekyautojus žmonėmis. Tačiau nežiūrint problemos aktualumo, gilesnių tyrimų prekybos žmonėmis tema yra labai nedaug. Nors yra žinoma, kad jau dvidešimto amžiaus paskutiniame dešimtmetyje šis kriminalinis verslas jau buvo plėtojamas visu pagreičiu.

Darbo objektas – prekyba žmonėmis, kaip kriminalinis mechanizmas susidedantis iš daugybės dalių: nusikaltimo dalyviai (gali būti nusikalstamos grupuotės), aukų verbavimo, pervežimo bei pardavimo užsienyje schemas. **Darbo hipotezės:** prekybos žmonėmis nusikaltimo augimą įtakoja šalies ekonominiai veiksniai; migracijos proceso suintensyvėjimas, įstojus Lietuvai į Europos Sąjungą bei atidarius sienas, daro tiesioginę įtaką prekybos žmonėmis mastams. **Darbo tikslas.** Magistrinio darbo tikslas yra išanalizuoti prekybos žmonėmis kriminalinį mechanizmą.

Darbo uždaviniai: apibūdinti prekybos žmonėmis nusikaltimo sampratą bei pateikti nusikaltimo mechanizmo vystymosi istoriją pasaulyje bei Lietuvoje; išanalizuoti nusikaltimo struktūrą bei patį procesą; išanalizuoti prekybos žmonėmis nusikaltimų schemas, jų sudarymo bei įgyvendinimo ypatumus; atlikus prekybos žmonėmis veiksmų 1999-2007 metų analizę ir remiantis gautais rezultatais, prognozuoti nusikaltimo paplitimą 2008-2012 metams; išanalizuoti gautus rezultatus apklausius prekybos žmonėmis prevencijos specialistus.

Darbo metodai. Pagrindinis šio darbo metodas yra analizė, greta pasitelkiamas įvertinamasis, lyginamasis ir tipologinis metodai, koreliacinė analizė, aprašomasis metodas bei anketavimas.

Atlikus koreliacinę analizę, galima prognozuoti, kad be abejonės prekybos žmonėmis iškeltų bylų skaičius didės per ateinančius penkis metus ir remiantis gautom prognozėm 2012 metais turėtų pasiekti 31 iškeltą bylą. Su 95 procentų tikimybe galima teigti, kad prekybos žmonėmis iškeltų bylų skaičius per ateinančius metus jau nebebus žemesnis nei 9 iškeltos bylos. Tačiau taip pat jis neturėtų viršyti 50 iškeltų bylų ribą.

SUMMARY

Referring to the European information thousands of women and children are sold only to West Europe each year, mostly from the countries of East and Central Europe. Non-governmental organizations of the European Union say that these numbers are higher several times. The growing volume of human trafficking has changed the attitude towards this phenomenon in the world. More and more countries are concerned in protecting such victims, especially if they agree to give evidence against traffickers. However, despite the relevance of the problem, deeper investigations in human trafficking are very little. Although it is known that at the last decade of the twentieth century this criminal business was developed in full acceleration.

The object of the thesis is human trafficking as a criminal mechanism composed of many parts: the participants of the crime (may be criminal groups), recruitment of victims, schemes of transportation and sales abroad. **Hypotheses of the thesis:** the growth of the crime of human trafficking is influenced by the economic factors of the state; intensification of the migration process after joining the European Union and entering the Shengen space influence the scope of human trafficking directly. **The aim of the thesis.** The aim of the Master's thesis is to analyze the criminal mechanism of human trafficking.

The goals of the thesis are to describe the concept of the crime of human trafficking and to provide the history of the development of the crime mechanism in the world and Lithuania; to analyze the structure of the crime and the process itself; analyze the schemes of crimes of human trafficking, the peculiarities of their formation and implementation; after analyzing the factors of human trafficking from 1999 to 2007 to forecast the occurrence of the crime from 2008 to 2012 referring to the results obtained; to analyze the results obtained surveying the prevention specialists of human trafficking.

The methods of the thesis. The main method of the thesis is an analysis, moreover, there are applied evaluation, comparative and typological methods, correlation analysis, descriptive method as well as questionnaires.

After the correlation analysis it may be forecasted that, without any doubt, the number of the cases initiated in human trafficking shall increase within the forthcoming five years, and referring to the forecasts obtained it should reach 31 case initiated in 2012. It may be stated with probability of 95% that the number of cases initiated in human trafficking during the forthcoming year shall not be lower than 9 cases initiated. However, it should not also exceed the limit of 50 cases initiated.

PRIEDAS

ANONIMINĖ ANKETA

Šis tyrimas yra atliekamas Mykolo Romerio universiteto 2 magistrantūros studijų kurso studento, rašančio baigiamąjį darbą, kurio tikslas – išsiaiškinti respondentų požiūrį į prekybos žmonėmis nusikaltimą.

Jūsų lytis:

Moteris;
Vyras.

Jūsų amžius:

Iki 18 ;
18 – 25;
26 – 35;
36 - 45
46 ir daugiau.

Gyvenate:

Mieste;
Kaime, gyvenvietėje.

Jūsų darbovietė

1. Jūsų nuomone, kodėl jaunos merginos išvyksta dirbti į užsienį?

(Į žemiau pateiktus klausimus prašome atsakykite pasirinkdami tinkamiausią vieną atsakymo variantą)

- a Savo šalyje nėra galimybių rasti darbą
- b Tikisi greitai uždirbti daug pinigų
- c Net jei turi darbą, mūsų šalyje nėra jokių perspektyvų
- d Tikisi gražaus ir lengvo gyvenimo
- e Nori pamatyti pasaulį, pakeliauti
- f Darbas tėra tik priedanga, nori ištekėti už užsieniečio
- g Nori tapti nepriklausomos nuo šeimos
- h Žema moralė
- i Neturi patriotizmo jausmo
- j Kita
- k Nežinau

2. Jūsų manymu, ar migracija įtakoja prekybos žmonėmis mastą?

- a Įtakoja
- b Neįtakoja
- c Nežymiai įtakoja
- d Kita
- e Nežinau

3. Jūsų manymu, kokia šiuo metu populiariausia prekybos žmonėmis kryptis?

- a Prostitucija

- b Pornografija
- c Vaikų pardavimas
- d Prekyba organais
- e Išnaudojimas darbo tikslais
- f Siekiant gauti išpirką
- g Kita
- h Nežinau

4. Jūsų manymu, koks yra aukų išsilavinimas ?

- a Pradinis išsilavinimas (4 klasės)
- b Pagrindinis išsilavinimas (10 klasių)
- c Vidurinis išsilavinimas (12 klasių)
- d Spec. Vidurinis, profesinis išsilavinimas
- e Aukštasis išsilavinimas
- f Kita
- g Nežinau

5. Jūsų manymu, kokie valstybės veiksniai įtakoja prekybos žmonėmis paplitimą toje valstybėje?

- a Korupcijos lygis
- b Žemas pragyvenimo lygis
- c Didelis migrantų skaičius
- d Nusikalstamumas
- e Kita
- f Nežinau

6. Jūsų manymu, koks prekybos žmonėmis nusikaltimo ryšys su kitomis nusikalstamomis veikomis ?

- a Dokumentų klastojimas
- b Prekyba narkotikais
- c Prekyba ginklais
- d Kontrabanda
- e Korupcija
- f Šantažas
- g Pinigų plovimas
- h Pornografija
- i Kita
- j Nežinau

7. Jūsų nuomone efektyviausia prevencinė priemonė galinti užkardinti prekybos žmonėmis nusikaltimo plitimą?

- a Tikslinės informavimo priemonės mokyklose ir kitose švietimo įstaigose
- b Informavimas žiniasklaidos priemonėmis
- c Viešos konferencijos
- d Didesnio biudžeto skyrimas prekybos žmonėmis prevencijos programoms įgyvendinti
- e Kita
- f Nežinau

Ačiū už atsakymus!